

ZPRÁVODAJ

MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Leden 2007

Ročník XVII

číslo 1

ČASOPIS SE TISKNE NA RECYKLOVANÉM PAPIRU

OBSAH

Rozhovor měsíce

Chceme jít cestou motivace 1

Aktuality

Výstupy třetí konference smluvních stran

Rotterdamské úmluvy 4

Informování veřejnosti o problematice geneticky

modifikovaných organismů 6

Osmnácté zasedání smluvních stran Montrealského
protokolu o látkách, které poškozují ozónovou

vrstvu 8

Evropská unie

Německé předsednictví v Radě EU 10

Legislativní a pracovní program Evropské komise
na rok 2007 12

Informujeme

Nairobi: změna klimatu je realitou 13

Jak daleko se nacházíme od splnění Kjótského

protokolu? 14

II. konference Doprava, zdraví

a životní prostředí 16

Symposium o nezákonné mezinárodní přepravě

nebezpečných chemických látek

v Průhonicích 19

8. zasedání konference smluvních stran Úmluvy

o biologické rozmanitosti:

čekání na změny 20

Ceny XXXI. ročníku mezinárodní soutěže filmů

Týká se to také tebe – TSTTT 2006 28

Ministr Kalaš předává cenu legendárnímu Pavolu Barabášovi za film *Pururambo*. K článku na str. 28.

Foto Martin Mašín

Chceme jít cestou motivace

Rozhovor Jany Plamínkové s Ing. Martinou Páskovou, PhD,
ředitelkou odboru ekologie urbanizovaných prostorů
a cestovního ruchu MŽP

Před rokem, když jsme spolu dělaly rozhovor, jste vedla na MŽP samostatné oddělení ekologie urbanizovaných prostorů a cestovního ruchu. Od té doby se oddělení změnilo na odbor. Proč k tomu došlo a co pro vás tato změna znamená?

Tato organizační změna vycházela mj. z trendu pozvolné změny v pojetí ochrany přírody a krajiny v sekci ochrany přírody a krajiny, kde se postupně přechází od restriktivního pojetí ochrany k aktivnějšímu a participativnímu přístupu. Ten spočívá zejména v tom, že se do ochrany přírody a krajiny vtahují místní obyvatelé a že se v chráněných územích hledají možnosti udržitelného využívání přírodních zdrojů a krajinných hodnot. Náš odbor se věnuje ekologii člověka v širším pojetí a urbanizovaným prostorům, tedy venkovským a městským sídlům, v tom smyslu, že vytváříme koncepční, metodickou a dotační podporu pro udržitelné využívání krajiny a přírodního dědictví ze strany sídel. Do této relativně veliké množiny patří i k přírodě a krajině šetrný turismus jakožto udržitelná alternativa hospodaření v chráněných územích. Další významnou, pro náš odbor stěžejní aktivitou je naplňování závazků vyplývajících našemu státu z Evropské úmluvy o krajině.

Proč právě z Úmluvy o krajině?

Protože česká krajina představuje nesmírné dědictví nejen z hlediska přírodních prvků, ale i kulturních aspektů. Ratifikace této úmluvy znamená pro Českou republiku velký závazek a náš odbor je kontaktním místem, které koordinuje implementaci této úmluvy. Tato úmluva je tedy středobodem našich aktivit, ať už se to týká ekologie urbanizovaných prostorů, venkovských prostorů, podpory národních a evropských, resp. globálních geoparků, udržitelnosti cestovního ruchu apod. – vše se týká udržitelnosti využívání krajiny a aktivní ochrany krajinného dědictví. Hlavním posláním je věnovat se krajině jako celku, resp. systému, a zapojovat místní obyvatele do její ochrany, a to zejména formou jejího udržitelného využívání. Vycházíme totiž z principu, že udržitelné využívání (ne konzervace) krajiny je nejlepší prevence její postupné likvidace.

Co konkrétně pro tyto udržitelné aktivity děláte?

Prvním krokem bylo ustavení meziresortní komise, jejímiž členy jsou kromě našeho resortu Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo kultury, Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo školství, která připravuje národní krajinnou politiku. Ta by měla být velice podstatným dokumentem, protože by měla ovlivnit způsob čerpání z Programu rozvoje venkova, operačních programů a dalších zdrojů. Na MŽP máme za účelem implementace Úmluvy o krajině koordinační komisi, protože se týká více sekcí. Komise připravuje kroky, které budou učiněny směrem ven, k jiným resortům a směrem k Radě Evropy, která Úmluvu o krajině vytvořila.

Další kroky jsou v rovině legislativní, výzkumné či osvětové. Úmluva nás zavazuje např. k tomu, abychom právně uznali krajinu, identifikovali krajinné typy v naší republice, abychom stanovili pro každý krajinný typ cílové kvality krajiny, abychom v maximální míře zapojili místní obyvatele do hodnocení krajiny a podobně. Musíme být také ve stálém kontaktu s ostatními evropskými zeměmi, které k Úmluvě přistoupily. Díky novému stavebnímu zákonu byla krajina právně uznána ještě zřetelněji (explicitněji) než v zákoně o ochraně přírody a krajiny, a to tak, že „chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti“, tedy téměř přesně podle dikce Úmluvy. Nový stavební zákon ale zdaleka neřeší další závazky, které z Úmluvy vyplývají, jako je např. vlastní plánování, management a ochrana krajiny. Ochranu řeší – byť nikoli vyčerpávajícím způsobem – zákon o ochraně přírody a krajiny, ale samotný management krajiny už zdaleka řešen není, s výjimkou chráněných území (plány péče). Vůbec už nelze hovořit o koncepčním plánování krajiny. Existuje samozřejmě územní plánování, ale to neřeší krajinu jako dynamický systém, s jejími potřebami a vývojem, to spíše řeší, co se vše ještě z hle-

diska územního rozvoje do krajiny vejde a jaká je její kapacita (limity rozvoje). V sousedním Německu se přitom používá krajinné plánování již čtvrt století, a to na úrovni měst a obcí, dále používají rámcové plány krajiny na úrovni okresů a krajinné programy na úrovni krajů a národní politiku krajiny.

U nás snahy o plánování krajiny často narážejí na majetkové vztahy, protože majitelé nechtějí mít plochy zeleně, les a podobně. Jak to řeší v Německu?

Závisí to na autoritě dané obce, která musí přesvědčit většinu svých obyvatel, že plán krajiny má pro ně smysl, že v něm naleznou něco pro sebe. Plány vznikají v obcích postupně, většinou tam, kde je v obci osvětlený starosta nebo jiná přirozená autorita, která dokáže krajinný plán prosadit a motivovat obyvatele k jeho naplňování. Úmluva o krajině má jako jeden z hlavních cílů právě motivaci občanů a jejich vtažení do problému, institut plánování krajiny nefunguje jako územní plán, kde se něco „ze shora“ stanoví a lidé se k tomu mohou nanejvýš vyjádřit.

Myslíte, že se v Německu s lidmi víc diskutuje? Ptám se proto, že nyní probíhají v některých obcích plány komplexních pozemkových úprav, které mohou pomoci při realizaci třeba územních systémů ekologické stability krajiny. Vlastníci pozemků se na to ale dívají občas dost podezřívavě a nedůvěřivě a často se snaží úpravám zabránit.

Jsem přesvědčena, že se v rámci prostorového plánování obecně s občany víc diskutuje. Jinak máte pravdu, je problém například s pražskými vlastníky v mimopražských obcích – vlastníci se často snaží s půdou spekulovat, rozhodně jim nejde o blaho místních obyvatel a kvalitní vývoj krajiny pro další generace. My ale nečekáme, že najednou či do dvou let budou mít všechny obce krajinný plán. Je nutná postupná osvěta a motivace i daleko širší a důkladnější diskuse. Nejdřív to samozřejmě půjde v těch lokalitách, kde bude šikovný člověk v čele obce a kde budou příhodné podmínky z hlediska vlastnických vztahů. Ale postupně by se mělo ukázat i v ostatních obcích, že pro ně má krajinný plán smysl a dlouhodobý přínos. Nebude ovšem výhodný pro spekulanty s pozemky.

Dokdy myslíte, že by ty plány mohly začít fungovat?

Na metodice krajinného plánu v současnosti pracujeme. Máme už první pracovní verzi a o ní nyní debatujeme s okruhem expertů, navíc zapracováváme i zkušenosti z Německa. Předpokládáme, že během příštího roku by měla být metodika dokončena. S několika obcemi jsme už zahájili spolupráci formou pilotních projektů krajinných plánů. Jde například o jiho-moravskou obec Modrá.

Nechceme ale postupovat jen za pomoci zákona, kam by se měl institut krajinného plánování také promítnout, máme ambice jít cestou motivace, osvěty, dobrovolných nástrojů. Pokusíme se vytvořit metodiku maximálně jednoduchou a uživatelsky přátelskou. Od sousedních států máme před očima dva příklady, jeden dobrý a jeden špatný. Na slovenské straně mají

vědecky fundovanou metodiku krajino-ekologického plánování (tzv. LANDEP). V praxi je ale velice obtížně použitelná a navíc je zaměřená jen na ekologickou složku krajiny. Navíc krajinný plán prosadili jako povinný podklad pro územní plánování, čímž se stal víceméně blokem územního plánování, protože obce na něj ani po finanční ani kvalifikační stránce nemají. To vzbudilo jistý odpor a zděšení. Druhý příklad z Německa ukazuje úplně jinou variantu krajinného plánování. Obce tam krajinné plány provádějí a nemají s tím zásadní problémy, protože metodika je řešena jednoduše a uživatelsky přátelsky a navíc vychází ze všech třech pilířů udržitelného rozvoje, to znamená, že tam zahrnuje kromě environmentálních také sociální a ekonomické aspekty krajiny. Proto je takový krajinný plán přijatelný pro všechny sektory a takovou cestou hodláme jít také.

Jak pokračuje Program péče o urbanizované prostředí?

Rozvíjí se, tedy diverzifikuje, ale trpí nedostatkem finančních prostředků. Zatím se věnuje zejména projektům zakládání a obnovy obecní zeleně, ale řeší také otázku regenerace ploch „brownfields“, zakládání zelených pásů kolem měst a nově též komplexních systémů zeleně v obcích. Kdyby došlo k navýšení finančních prostředků programu, tak by bylo možné v jeho rámci řešit i projekty krajinného plánování či příp. plánů environmentálního managementu sídel, vycházejícího z tematické strategie urbánního prostředí Evropské komise.

A kde tedy lze žádat peníze na projekty krajinného plánování?

Z Programu rozvoje venkova, kapitoly Přírodní dědictví. V rámci výše uvedeného Programu péče o urbanizované prostředí bude však jako pozitivní okolnost brán v úvahu fakt, že navrhovaná studie proveditelnosti vychází z krajinného plánu obce či svazku geograficky příslušných obcí. Mají-li obce projekt připraven, mohou na jeho realizaci žádat z operačních programů či jiných fondů.

Jak se rozbíhá „měkký“ cestovní ruch? Máte nějaké nové příklady?

Snažíme se dávat impuls k tomu, aby v chráněných územích vznikaly koncepce udržitelného cestovního ruchu, a to nejlépe ve spolupráci se správami těchto území. Nejvíce se nám zatím daří prosazovat principy udržitelnosti cestovního ruchu pomocí existujících i připravovaných geoparků, které se sice netýkají pouze udržitelného turismu – mají komplexnější myšlenku – nicméně turismus je tam hlavním rozvojovým momentem. Myslíme si, že první geopark UNESCO u nás, Český ráj, přinese motivaci

dalším územím s podobným potenciálem. Ustavili jsme při MŽP Radu národních geoparků, abychom dali možnost vzniku institutu „Národní geopark“, kde by daný region fungoval nejen na bázi udržitelného turismu, ale i dalších udržitelných činností založených na lokální ekonomice a tradici, kde se pracuje na kulturní identitě tak, jak to známe ze zahraničí. V některých chráněných územích již vznikají dobré koncepce udržitelného turismu a spolupráce se daří, např. v Českém Švýcarsku, Poodří či Jizerských horách. Na Šumavě je situace komplikovanější, protože tam dlouhodobě trvá neshoda na základním přístupu k rozvoji území a je velice těžké tam nalézat projekty, na kterých by se shodly místní samosprávy se správou národního parku. Ale již se tam vážně diskutuje o správou koordinovaném průvodcování v rámci tzv. ekoturismu, na němž by mohli místní lidé finančně profitovat (jako ekoprůvodci). NP Šumava participuje na mezinárodním grantu GEF, kde se řeší pro biosférickou rezervaci Šumava projekt Biodiverzita a udržitelný turismus. V jeho rámci vznikají nejen zmíněný koncept ekoprůvodcování, ale i místní strategie udržitelného turismu, schéma vzdělávání lidí, ekocertifikace atd. Takže zůstáváme optimisty.

Jak se osvědčilo Národní centrum šetrné turistiky? A co regionální centra?

Národní centrum funguje v rámci svých možností dobře, přičemž mnohé organizace mají zájem fungovat jako regionální centrum. Problém je v získání zdrojů na rozjezd těchto center. Musíme připravit komplexní projekty, protože různé sítě mají větší prioritu než samostatné projekty. Máme signály o připravenosti různých organizací vykonávat činnost regionálních center šetrné turistiky, záleží však na dostupných prostředcích, resp. na úspěšnosti projektu, který je v současnosti ze strany národního centra připravován.

Podařilo už se někde vybudovat zelené pásy okolo měst či ÚSESy?

To je velice komplikovaná záležitost, která stejně jako v případě krajinného plánování naráží na problémy s vlastnickými vztahy. Často celou situaci navíc komplikuje formální či neformální politika. Dovedete si zřejmě představit, jak citlivý problém představuje např. jednání o pražském zeleném pásu. Tato jednání s Magistrátem hl.m. Prahy a Středočeským krajem už před dvěma lety „usnula“, přičemž pan ministr Kaláš projevil zájem je obnovit. V současnosti připravujeme pro tato jednání podklady a pevně doufáme, že ledy povolí, resp. že zastupitelstvo se chopí svých nazelenalých volebních slibů a začne se projektu zeleného pásu aktivně věnovat.

Děkuji za rozhovor.

Oznámení

Zpravodaj MŽP bude mít od příštího čísla novou odpovědnou redaktorku Hanu Kolářovou. Své příspěvky proto prosím posílejte na novou mailovou adresu hana.kolarova@tiscali.cz, tel. 261 910 608. Příspěvky posílané na dosavadní adresu budou nové redaktorce předány.

Jana Plamínková

Výstupy třetí konference smluvních stran Rotterdamské úmluvy

Ve dnech 9.–13. října 2006 v Ženevě se uskutečnilo 3. zasedání Konference smluvních stran Rotterdamské úmluvy o postupu předchozího souhlasu pro určité nebezpečné chemické látky a pesticidy v mezinárodním obchodu. Rotterdamská úmluva vstoupila v platnost 24. února 2004 a má v současné době 111 smluvních stran, včetně České republiky a Evropského společenství.

Seznam látek

Úmluva obsahuje seznam nebezpečných látek, zahrnující průmyslové chemické látky a pesticidy, jejichž použití je v řadě zemí zakázáno nebo významně omezeno. Pro každou látku uvedenou v seznamu byl vypracován hodnotící dokument, který shrnuje její nebezpečnost a důvody omezení jejího používání. Smluvní strany jmenovaly určený vnitrostátní orgán (Designated National Authority – dále jen „DNA“), který koordinuje mezinárodní dovoz/vývoz stanovených nebezpečných chemických látek a pesticidů podléhajících postupu předchozího souhlasu (Prior Informed Consent – PIC), komunikuje s příslušnými orgány jiných zemí a zabezpečuje výměnu příslušných informací. Tímto orgánem je v České republice odbor environmentálních rizik MŽP.

Implementace Úmluvy

Jedním z nejdůležitějších bodů jednání bylo hodnocení, jak úspěšně probíhala implementace Úmluvy v období od 1. května 2005 do 30. dubna 2006. Základem implementace je to, že pověřený orgán dovážející smluvní strany Úmluvy uděluje přímý souhlas s dovozem nebezpečné látky z jiné smluvní strany Úmluvy ještě před jeho uskutečněním. Sekretariát Úmluvy každých šest měsíců vydává oběžník, kde jsou uvedeny aktuální změny zákonných nebo administrativních opatření smluvních stran. Sekretariát obdržel celkem 566 oznámení o konečných regulačních opatřeních ze 61 z celkového počtu 102 smluvních stran. Tato oznámení pokrývala 206 chemických látek, přičemž 39 z nich je již předmětem PIC postupu. Pouze oznámení ke třem chemickým látkám byla učiněna z alespoň 2 PIC regionů, což je podmínkou k zahájení jejich přezkumu ve Výboru pro přezkum chemických látek, který doporučuje zařazení látek do příloh Úmluvy.

Počet oznámení

Počet oznámení o konečných regulačních opatřeních ve srovnání s předchozím obdobím poklesl. Problémem je také slabá reakce států dovážejících chemické látky regulované Úmluvou na oznámení o vývozu. I přes mírné zlepšení činí míra odezvy DNA dovážejícího státu pouze 68 %. Smluvní strany velice často neuplatňují své právo regulovat dovoz. Sekretariát byl proto vyzván k aktualizaci údajů o kontaktních místech jednotlivých smluvních stran tak, aby komunikace mezi státy byla efektivnější. EU vyzvala státy, aby více využívaly internetové stránky Úmluvy jako mechanismu pro

výměnu informací. Rozvojové státy zdůraznily souvislost mezi slabou odezvou na exportní oznámení a nedostatkem kapacit v rozvojových zemích a vyzvaly k jejich podpoře.

Výbor pro přezkum

Výbor pro přezkum chemických látek na svém druhém jednání v únoru 2006 posuzoval 9 chemických látek, přičemž u dvou dospěl k závěru, že by měly být zařazeny do PIC postupu. Jedná se o endosulfan a TBT (triorganylcínitý sloučeniny, zejména sloučeniny tributylcínu včetně bis (tributylcín) oxidu). Pro tyto látky budou připraveny návrhy pokynů pro rozhodování. Na program nadcházejícího zasedání Výboru (březen 2007) jsou prozatím zařazeny pouze 4 chemické látky, jelikož pro řadu látek chybí oznámení z druhého PIC regionu. Výbor se bude zabývat benzidinem, methamidofosem, endrinem a mirexem. Konferenci byla předložena analýza obchodních ustanovení dalších mnohostranných environmentálních smluv, jejímž závěrem je doporučení, aby Výbor prioritně neposuzoval látky, jejichž výroba či použití již jsou upraveny Stockholmskou úmlouvou o persistentních organických polutantech nebo Montrealským protokolem o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu. Díky opatřením obsaženým v těchto smlouvách a faktu, že jejich smluvními stranami je většina smluvních stran Rotterdamské úmluvy, by dodatečným zařazením látek do přílohy III Rotterdamské úmluvy bylo docíleno pouze minimální dodatečné ochrany životního prostředí a zdraví ve smluvních stranách Rotterdamské úmluvy oproti současnému stavu. Analýza jasně dokazuje vzájemnou provázanost mnohostranných environmentálních smluv zaměřených na nebezpečné chemické látky. Vzájemná spolupráce mezi jejich sekretariáty a smluvními stranami je podmínkou účinného využívání finančních prostředků vynakládaných na implementaci smluv. Konference podpořila závěry této analýzy.

Nominace expertů

Konference rozhodla o státech, které mají právo nominovat své experty na místa uvolňovaná ve Výboru pro přezkum chemických látek v roce 2007. Výbor tvoří 31 osob, z toho 3 členové jsou ze skupiny zemí střední a východní Evropy. Jejich funkční období je čtyřleté s tím, že po dvou letech se polovina členů Výboru mění. Na uvolněné místo ve Výboru pro region střední a východní Evropy má právo nominovat experta Česká republika. Ministerstvo životního prostředí nominuje experta s ohledem na jeho požadovanou kvalifikaci a zkušenosti. K rotaci dojde od 1. října 2007.

Diskuse o azbestu

Stěžejním bodem jednání byla diskuse o návrhu rozhodnutí zařadit chrysotil-azbestové vlákno jako průmyslovou chemikálii do přílohy III Úmluvy. Vzhledem k odporu několika smluvních stran (Kanada, Kyrgyzstán, Ukrajina, Indie, Irán) nebyla látka do přílohy zařazena, ačkoliv Konference konstatovala, že byla splněna všechna kritéria stanovená Úmluvou pro zařazení látky do seznamu chemických látek přílohy III Úmluvy. Státy EU, Norsko, Švýcarsko, ale i státy africké regionální skupiny proto při přijímání rozhodnutí k této otázce zdůraznily, že nepřijetí rozhodnutí o zařazení chrysotilu má politické důvody. Státy opoující zařazení tak činí zejména z ekonomických důvodů. Lze očekávat, že jednání o tomto návrhu na 4. zasedání Konference bude velmi komplikované a případné nezařazení definitivně zpochybni účinnost Úmluvy jako celku. I z tohoto důvodu vnímala EU odložení diskuse za velký neúspěch.

Koordinace úmluv

Naopak za úspěch lze považovat rozhodnutí Konference o spolupráci a koordinaci mezi Rotterdamskou, Basilejskou a Stockholmskou úmluvou. Přijaté procedurální rozhodnutí souhlasí se zapojením do činnosti společné pracovní skupiny, která by měla mandát připravit návrh na posílení spolupráce těchto smluv na programové i administrativní úrovni. K přijetí tohoto návrhu rozhodnutí by mohlo dojít v následujícím kole konferencí smluvních stran na podzim 2008 a na jaře 2009. Konference rozhodla, že do společné pracovní skupiny nominuje prostřednictvím byra Úmluvy 15 zástupců smluvních stran, tři z každého regionu OSN. Ačkoliv Konference nerozhodla o nominacích, jelikož k návrhu na vytvoření pracovní skupiny se ještě musí vyjádřit konference smluvních stran Basilejské úmluvy, byla otázka nominace za region střední a východní Evropy předjednána v rámci koordinačního jednání této regionální skupiny. Přítomné státy z regionu se předběžně dohodly na nominaci České republiky, Slovinska a Arménie, přičemž nominace bude formálně provedena do 31. ledna 2007.

Dodržování Úmluvy

Paralelně s jednáním pléna Konference probíhala jednání otevřené Pracovní skupiny k problematice dodržování Úmluvy, jejímž úkolem bylo projednat návrh pravidel činnosti a složení Výboru pro kontrolu dodržování Úmluvy. I přesto, že delegace smluvních stran byly posíleny o experty pro tuto problematiku a diskuse probíhaly v maximálním časovém rozsahu, se vzhledem k velmi rozdílným názorům na řadu základních pravidel činnosti a složení Výboru jednání nepodařilo úspěšně završit. Evropská unie dala přednost pokračování diskusí na další konferenci před odsouhlasením mechanismu, který by byl z jejího pohledu ne zcela vyhovující, jelikož by tento krok mohl být precedencem i pro jednání v rámci Stockholmské úmluvy o persistentních organických polutantech.

Financování

Konferenci byla prezentována další studie zaměřená na možnosti vytvoření finančního mechanismu,

který by poskytoval rozvojovým státům prostředky k podpoře implementace Úmluvy. Zatímco rozvojové státy na 2. zasedání Konference smluvních stran trvaly na požadavku vytvoření nového, samostatného finančního mechanismu pro účely Úmluvy, Evropská unie dala jasně najevo, že není připravena tento požadavek akceptovat. Rozhodnutí k finančnímu mechanismu proto vyzývá rozvojové státy a státy s transformující se ekonomikou k zahrnutí správného nakládání s chemickými látkami mezi priority jejich strategických plánů na omezení chudoby a při rozpracování Baliského strategického plánu pro přenos technologií na regionální úroveň. Uznává, že v rámci Strategického přístupu k mezinárodnímu nakládání s chemickými látkami (SAICM) lze připravit projekty podporující implementaci Úmluvy.

Využití stávajících fondů

Sekretariát Úmluvy spolu se sekretariáty Basilejské a Stockholmské úmluvy a SAICM prozkoumá možnosti, jak zlepšit efektivitu využití stávajících globálních fondů, přičemž vyzve Globální fond pro životní prostředí (GEF) a Výkonný výbor Mnohostranného fondu pro podporu plnění Montrealského protokolu k tomu, aby identifikovaly oblasti, ve kterých mohou přispět k implementaci Úmluvy. Výhledově bude zvážena možnost rozšířit programové aktivity GEF a vytvořit zvláštní „okno“ pro financování aktivit v oblasti nakládání s chemickými látkami. Byla prodloužena činnost dobrovolného fondu pro technickou spolupráci do 31. prosince 2008.

Příspěvky do fondu

Státy byly opakovaně vyzvány k příspěvkům do fondu, jehož výdaje na léta 2007 a 2008 jsou plánovány ve výši 1,225 mil. USD, resp. 1,829 mil. USD. ČR potvrdila svůj zájem o úspěšnou implementaci Úmluvy a oznámila, že vláda ČR odsouhlasila jednorázový dobrovolný příspěvek do fondu pro technickou spolupráci v roce 2007 ve výši 8000 USD, a to z rozpočtové kapitoly MŽP. Dobrovolný příspěvek ve výši 50 000 EUR poskytne Evropská komise, k donorům fondu bude patřit i řada členských států EU.

Další zasedání

4. zasedání Konference smluvních stran se uskuteční ve dnech 20.–24. října 2008 v Římě. V době konání 4. zasedání bude Česká republika členem tzv. Trojky, tzn. bude spolu s předsednickou Francií a Evropskou komisí připravovat pozice EU pro jednání. Příprava na tuto konferenci si proto vyžádá náležitou přípravu ze strany České republiky a zejména Ministerstva životního prostředí jako gestora plnění Rotterdamské úmluvy.

*Ing. Klára Quasnitzová,
zástupkyně ředitele odboru mnohostranných vztahů
MŽP*

*Ing. Darina Liptáková, PhD.,
DNA ČR pro Rotterdamskou úmluvu*

Informování veřejnosti o problematice geneticky modifikovaných organismů

Dne 7. listopadu 2006 se na MŽP konala schůze České komise pro nakládání s geneticky modifikovanými organismy (ČK GMO) určená k informování veřejnosti. Hlavní témata zahrnovala nové způsoby použití geneticky modifikovaných organismů (GMO) v lékařství, kontrolu přítomnosti GMO pro účely státní správy, pěstování GM zemědělských plodin, včetně souvisejících právních předpisů a hodnocení rizik. Akce se zúčastnili odborníci z vědecké sféry, z průmyslu, zástupci správních úřadů i nevládních organizací. Prezentace přednášek jsou zveřejněny na internetových stránkách MŽP, v části věnované GMO.

ČK GMO je podle § 28 odst. 1 písm. c) zákona č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, odborným poradním orgánem Ministerstva životního prostředí. Komise pracuje již od počátku roku 2001, její předseda a členové jsou jmenováni vždy na dvouleté funkční období z řad odborníků navržených správními orgány, Akademií věd, vysokými školami a výzkumnými pracovišti. Hlavní úkoly komise spočívají v posuzování žádostí a oznámení o nakládání s GMO z hlediska rizik pro životní prostředí spolu s poskytováním ad hoc konzultací různých aspektů použití moderních biotechnologií, od mikroorganismů a tkáňových kultur přes laboratorní zvířata po zemědělské plodiny. Díky činnosti ČK GMO se v uplynulých letech podařilo vytvořit zázemí pro výkon státní správy v oblasti nakládání s GMO na skutečně vysoké úrovni.

Veřejná schůze komise

V souladu s politikou MŽP, usilující o maximální transparentnost rozhodovacích procesů s možností zapojení všech zúčastněných stran, pořádá ČK GMO každoročně jednu schůzi určenou k informování veřejnosti (ostatní schůze jsou neveřejné, vzhledem k projednávání probíhajících správních řízení). V letošním roce si komise vytkla za cíl seznámit účastníky se širokým spektrem možných použití GMO a jejich posuzování z hlediska stávající legislativy. Za tímto účelem byli na akci pozváni odborníci, uživatelé GMO spolu se zúčastněnými orgány státní správy, nevládní organizace a další.

Schůzi zahájila jménem MŽP Ing. Doubková, vedoucí oddělení Sekretariát ČK GMO, dále jednání vedl předseda komise prof. Ing. Jaroslav Petr, DrSc. Prof. Petr přednesl stručnou informaci o činnosti ČK GMO v uplynulém roce, následovaly tři tematické okruhy a všeobecná diskuse. Dotazy se týkaly procesu registrace léčiv obsahujících GMO a obnovy povolení pro uvádění do oběhu kukuřice MON 810 v EU.

Informace o činnosti ČK GMO v uplynulém roce (prof. Ing. Jaroslav Petr, DrSc.)

Prof. Petr navázal na podrobnou zprávu o složení a činnosti ČK GMO, prezentovanou na veřejné schůzi v loňském roce. Letos komise pracovala ve složení předseda: prof. Ing. Jaroslav Petr, DrSc., Výzkumný ústav živočišné výroby, členové: Doc. Ing. Petr Baranyk, CSc., Česká zemědělská

univerzita, Prof. Ing. Kateřina Demnerová, CSc., VŠCHT, RNDr. Jiří Kaňka, DrSc., Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR, Doc. RNDr. Ing. František Kocourek, CSc., Výzkumný ústav rostlinné výroby, Doc. RNDr. Ivo Konopásek, CSc., Přírodovědecká fakulta UK, RNDr. František Krahulec, CSc., Botanický ústav AV ČR, Ing. Tomáš Mařík, ČIŽP, RNDr. Běla Potužníková, 1. lékařská fakulta UK, RNDr. Slavomír Rakouský, CSc., Jihočeská univerzita České Budějovice, Ing. Václav Routa, Ministerstvo životního prostředí, Doc. MVDr. Jiří Ruprich, CSc., vedoucí Centra hygieny potravinových řetězců, Státní zdravotní ústav, Ing. Karel Říha, ÚKZÚZ.

Komise využívá okruh téměř 20 stálých spolupracovníků, kteří se podílejí na řešení dílčích úkolů podle svého zaměření. Od počátku roku 2006 komise posuzovala více jak 60 oznámení o uzavřeném nakládání s GMO a několik žádostí o polní pokusy s GM rostlinami. V rámci schvalovacích procesů na úrovni EU se členové komise vyjadřovali z hlediska možných rizik pro životní prostředí k žádostem o uvádění geneticky modifikovaných zemědělských plodin na trh. Komise se zabývá také metodikou detekce GMO a problémy s ní spojenými, jako je např. dostupnost referenčních vzorků.

Nakládání s GMO v České republice se v drtivé většině týká činností v uzavřených prostorách pro výzkumné účely. Používají se zejména mikroorganismy, včetně tkáňových kultur, ale i laboratorní zvířata a rostliny. Několik subjektů získalo oprávnění pro komerční využití GMO, např. k produkci biologicky aktivních látek. Vzrůstající trend vykazuje komerční chov laboratorních zvířat, je třeba řešit otázky spojené s jejich dovozem a transportem na další pracoviště. Nové obory použití biotechnologií, kde je potřeba sladit odborný přístup s administrativním procesem, představují výroba a testování DNA vakcín pro veterinární použití a klinické hodnocení léčivých přípravků obsahujících GMO. Práce ČK GMO bezesporu přispěla k tomu, že za dobu existence právních předpisů upravujících nakládání s GMO nedošlo v ČR k žádné havárii spojené s únikem GMO do životního prostředí.

Téma 1. Nové technologie v genetickém a lékařském výzkumu, jejich posuzování z hlediska legislativy o GMO

– siRNA a miRNA (RNDr. Jiří Kaňka, DrSc.)

Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu získali v letošním roce Andrew Fire a Craig Melo za objev

RNA interference. Při pokusech na malých červech *Ceanorhabditis elegans* objevili mechanismus, kterým buňky mohou prostřednictvím krátkých úseků RNA umlčovat geny. Tento objev, publikovaný v roce 1998, již usnadňuje studium genů, v budoucnu může přinést pokrok ve vývoji genových terapií a antivirových vakcín.

- Viry a virové vakcíny
(doc. RNDr. Rudolf Štětina, CSc.)

Vakcíny obsahující viry s pozměněnými geny, např. nepatogenní kmeny chřipkového viru, mohou být používány jako očkovací látky. Modifikované viry kravských neštovic kmene Ankara s částí svého genomu nahrazenou vloženými geny jsou testovány pro léčbu nádorových onemocnění. Riziko takového postupu představuje možnost rekombinace použitých virů s „divokými“ viry vakcinie. V současné době probíhá klinické hodnocení prvního léčivého přípravku pro humánní použití obsahujícího GMO, a to adenoviru pro aplikaci po chirurgickém odstranění nádoru. Další perspektivní metodou jsou DNA vakcíny, kdy očkovací látkou je pouze určitý úsek DNA.

Téma 2. Laboratorní kontrola GMO a spolupráce v evropské síti laboratoří ENGL

(Prof. Ing. Kateřina Demnerová, CSc.)

Regulace nakládání s GMO s sebou přináší požadavek účinných kontrolních mechanismů v této oblasti, jejichž základem je laboratorní detekce přítomnosti geneticky modifikovaného materiálu. Rychlý rozvoj biotechnologií, dokumentovaný na růstu ploch osetých GM plodinami, znamená pro metodiku kontrol mnohé problémy, které je třeba průběžně řešit. Z těchto důvodů byla založena evropská síť kontrolních laboratoří pro detekci GMO – ENGL, jejímž cílem je spolupráce, koordinace aktivit a výměna informací mezi členskými zeměmi a Společným výzkumným střediskem Evropské komise (JRC EC). Koncem dubna 2004 se konalo inaugurační zasedání ENGL v Praze, na němž byla síť rozšířena o laboratoře z nových členských zemí. Součástí ENGL se tak stalo i pět laboratoří z ČR: Národní laboratoř pro identifikaci GMO a DNA fingerprinting VÚRV, Ústav mikrobiologie a biochemie VŠCHT, Centrum hygieny potravinových řetězců SZÚ, Laboratoř oddělení molekulární genetiky SZPI Brno a Laboratoř molekulární biologie SVÚ Jihlava (tři z těchto laboratoří smluvně využívá MŽP a ČIŽP). Členkou řídicího výboru ENGL je za ČR dr. Jaroslava Ovesná z Výzkumného ústavu rostlinné výroby. V rámci spolupráce s JRC řešily laboratoře například projekt KeLDA – sledování distribuce zrn GM sóji v zásilkách velkého objemu importovaných do Evropy. Výstupem projektu byla metodika vzorkování této komodity. ENGL se také podílí na validaci metod detekce GMO pro každý produkt, který má být uveden na trh v EU, nebo ověřuje metodiku stanovení v případě zjištění výskytu nepovoleného GMO ve výrobcích. Validace detekčních metod je podmínkou účinnosti evropských právních předpisů upravujících nakládání s GMO. Kritickým bodem se jeví dostupnost referenčních

materiálů, zejména u nepovolených GMO, v tomto směru je nutná spolupráce s dalšími světovými organizacemi a třetími zeměmi.

Téma 3. Přínosy a rizika pěstování Bt-plodin

- Metody hodnocení a výsledky výzkumu
(Doc. RNDr. Ing. František Kocourek, CSc.)

Výzkumný ústav rostlinné výroby byl hlavním řešitelem projektu NAZV zabývajícím se možnými přínosy a riziky pěstování geneticky modifikovaných zemědělských plodin, zejména Bt kukuřice, tj. kukuřice odolné proti škůdci zavíječi kukuřičnému. Zavíječ kukuřičný se v posledních letech šíří v ČR a s tím, jak se rozšiřuje pěstování kukuřice na zrna, zvyšují se i škody způsobované housenkami tohoto nenápadného motýlka. Snížení výnosů je způsobeno jednak lámáním stébel v důsledku jejich poškození housenkami a jednak sekundární infekcí napadených palic houbovými chorobami, spojenou s výskytem zdraví škodlivých mykotoxinů v zrna. Proti zavíječi je aplikována buď chemická ochrana postřikem insekticidy, nebo biologická ochrana – nasazováním parazitických vosiček *Trichogramma* do porostů kukuřice. Obě tyto metody mají svá úskalí. V rámci projektu byla vyhodnocována jejich efektivita (cena/účinnost) a porovnávána s použitím Bt kukuřice. Výzkum potvrdil sto procentní účinnost Bt toxinu na zavíječe. GM rostliny kukuřice nebyly poškozeny, takže výskyt fusárie v palicích byl minimální. Doc. Kocourek také prezentoval metodiku hodnocení rizik GM plodin s důrazem na porovnávání přínosů a rizik a správnou interpretaci výsledků výzkumu.

- Koexistence GM plodin (Ing. Marie Čerovská)
- Kukuřice MON810 ve státních odrůdových zkouškách (Ing. Karel Říha)

Plocha osetá GM plodinami celosvětově vzrůstá, zejména pokud jde o sóju, kukuřici, bavlník a řepku. Bt kukuřici pěstují i některé státy EU, ve větším měřítku však pouze Španělsko. Koexistence znamená umožnění různých způsobů zemědělského hospodaření – konvenčního, s použitím GM odrůd a ekologického – za předpokladu dodržování podmínek daných stávající legislativou. Pravidla koexistence řeší ekonomická rizika, protože GM plodiny povolené pro komerční pěstování již prošly přísným schvalovacím procesem, nemohou tedy znamenat zvýšené riziko pro zdraví nebo životní prostředí. V ČR spadá problematika koexistence pod Ministerstvo zemědělství, je upravena novelou zákona o zemědělství a příslušnou prováděcí vyhláškou. Pro pěstitele GM odrůd tyto předpisy přináší nové povinnosti, především informační povinnost vůči sousedním zemědělcům a zemědělské agentuře a nutnost uchovávání dokumentace. Dále je stanovena izolační vzdálenost požadovaná mezi GM porostem a nejbližší nemodifikovanou plodinou téhož druhu. V letošním roce bylo v ČR oseto 1290 ha Bt kukuřicí MON810, proti předchozímu roku (270 ha) došlo k nárůstu ploch. První zkušenosti zemědělců jsou jak pozitivní (lepší zdravotní stav porostů), tak negativní (administrativní náročnost). Sortiment Bt hybridů kukuřice bude brzy rozšířen, jelikož ve státních odrůdových zkouškách prováděných ÚKZÚZ jsou další odrůdy MON810.

Výsledky testování potvrzují výše uvedené závěry VÚRV.

Zatímco první generace GM plodin znamená přínos pro pěstitele, ve světě i v EU již probíhají pokusy s GM plodinami přinášejícími užitek pro zpracovatele (zvýšená kvalita krmiv, delší skladovatelnost) nebo spotřebitele (zlepšené složení oleje, obsah provitaminu A nebo potřebných stopových prvků) a s rostlinami pro technické využití (výroba škrobu, biopaliva). Hodnocení rizik pro zdraví a životní prostředí u takových

vých produktů bude ovšem vyžadovat daleko komplexnější přístup než doposud.

Jednotlivé prezentace jsou veřejně dostupné na webových stránkách MŽP:
[http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPMV-FHODSVZ](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPMV-FHODSVZ)

*Ing. Zuzana Doubková,
 odbor environmentálních rizik MŽP*

Osmnácté zasedání smluvních stran Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu

Osmnácté zasedání smluvních stran Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, se uskutečnilo ve dnech 30. října až 3. listopadu 2006 v hlavním indickém městě Dillí.

Hostící Indie patří k největším světovým výrobcům a spotřebitelům látek poškozujících ozonovou vrstvu. S pomocí světového společenství podniká od r. 1998 Indie významné kroky jak k omezení a později k úplnému ukončení výroby a spotřeby těchto látek (např. tvrdé freony k 1. 1. 2010, měkké freony k 1. 1. 2040), tak i k zavádění jejich účinných náhrad jak v chladiřenském sektoru, tak i v zemědělství. Na pomoci světového společenství, tj. hospodářsky vyspělých států, Indii se prostřednictvím projektů schvalovaným a financovaným Mnohostranným fondem pro plnění Montrealského protokolu (v objemu téměř 300 mil. USD) podílí i Česká republika, která již do Fondu přispěla více než 6 mil. USD.

Cíle protokolu

Cílem Montrealského protokolu je přijímat a realizovat celosvětová opatření na vyloučení výroby a spotřeby několika desítek chemických látek, které ozonovou vrstvu poškozují, a tím i stav životního prostředí (ohrožení ekosystémů a biologické rozmanitosti) a lidského zdraví (rakovina kůže, závažná onemocnění očí, alergie). Montrealský protokol nabyl platnosti 1. ledna 1989 jako prováděcí protokol Vídeňské úmluvy na ochranu ozonové vrstvy z r. 1985. K Protokolu dosud přistoupilo 188 států. ČR je smluvní stranou Montrealského protokolu od 1. ledna 1993 jako nástupnický stát Československa, které přistoupilo k Protokolu dne 30. prosince 1990.

Přípravnou část 18. zasedání smluvních stran zahájili dne 30. října 2006 ministr životního prostředí a lesů Indie Thiru A. Raja a výkonný tajemník Ozonového sekretariátu UNEP Marco Gonzalez. Ve dnech 2.–3. listopadu 2006 proběhl segment na vysoké úrovni, kterého se zúčastnily delegace 133 smluvních stran včetně delegace ČR.

Vrcholnou část jednání zahájili předseda vlády Indie Manmohan Singh, ministr životního prostředí a lesů Indie Thiru A. Raja, což demonstrovalo vážnost, jakou Indie přikládá dosažení cílů Montrealského protokolu. Zahájení se zúčastnili také náměs-

tek výkonného ředitele Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) Shafqat Kakakhel a prezident předschozího 17. zasedání Tom Land (USA).

Prezidentem 18. zasedání smluvních stran Montrealského protokolu byl zvolen Elias Mulungula z Demokratické republiky Kongo, viceprezidenty pak představitelé Pákistánu, Ruské federace a Dominikánské republiky, zpravodajem zástupce Rakouska na základě rotujícího obsazení těchto funkcí představiteli jednotlivých regionálních skupin OSN.

18. zasedání vyslechlo zprávu o činnosti Vědeckého hodnotícího panelu a Panelu pro dopady na životní prostředí za rok 2006. Zprávy mimo jiné obsahovaly informace o předpokládaném vývoji ozonové vrstvy, o důsledcích poškozování ozonu na životní prostředí a o vzájemné interakci poškozování ozonové vrstvy s klimatickými změnami. 18. zasedání vyslechlo zprávu technického a ekonomického hodnotícího panelu a jeho podvýborů.

Prezentace předsedy výkonného výboru Mnohostranného fondu pro plnění Montrealského protokolu Khaleda Klalyho (Sýrie) obsahovala informace o projektech schválených v roce 2006. Celkem bylo schváleno 142 projektů v celkové výši 95,5 milionů dolarů, které po úspěšné implementaci dosáhnou celkového snížení spotřeby CFC o více než 23 000 tun v rozvojových zemích.

Zasedání schválilo rozpočet Montrealského protokolu ve výši 4 671 933 USD pro r. 2007, kdy přispěvek ČR tak bude činit 7 784 USD v r. 2007.

Výjimky pro CFC

18. zasedání projednalo nominace pro udělení výjimek na spotřebu látek CFC pro výrobu léčivých přípravků na léčbu chronických plicních onemocnění ve formě dávkovacích inhalerů (MDI) obsahujících jako hnací plyny CFC pro smluvní strany – hospodářsky vyspělé země pro roky 2007 a 2008. Pro r. 2007 bylo schváleno pro Evropské společenství (ES) 535 tun a pro r. 2008 pro USA 385 tun. Otázka udělování výjimek pro spotřebu tzv. tvrdých freonů – CFC je

spojena se schopností zajistit za ně sociálně a ekonomicky dostupné náhrady související s vývojem nových hnacích plynů a také pro jejich vývoz do rozvojových zemí. V r. 1997 byla v ČR úplně zastavena výroba léčivých přípravků ve formě aerosolů pro léčbu astmatu a chronických plicních onemocnění s látkami CFC (dříve se vyráběly v podnicích Galena Opava a Dental Praha, o celkovém objemu CFC přes 700 tun v jejich výrobě na konci 80. let 20. století). Potřeba těchto léčivých přípravků je v současné době kryta nákupem ze států ES s klesající tendencí. ČR se vedle Německa řadí ke státům s nejvyšším rozsahem pokrytí distribuční sítě náhradními přípravky za CFC MDI. Tyto dvě země jsou zatím jedinými členskými státy Evropské unie, které již deklarovaly veškeré typy MDI přípravků jako plně nahraditelné lékovými formami na bázi fluorovaných plynů a tudíž není potřeba na trh dodávat přípravky s hnacími plyny na bázi CFC.

Použití methylbromidu

18. zasedání projednalo problematiku výjimek pro kritické používání methylbromidu v hospodářsky vyspělých zemích na roky 2007 a 2008. Methylbromid se používá jako dezinfekční prostředek na ochranu půd a rostlin především v tropických a subtropických klimatických pásmech před hmyzem, houbami, bakteriemi, půdními viry, roztoči a proti plevelu. Výroba a spotřeba methylbromidu kulminovala v r. 1991 (77 000 tun, resp. 65 000 tun, jen v USA se spotřebovalo přes 30 000 tun). Především z iniciativy USA (2. největší výrobce a také největší spotřebitel) byl v r. 1992 zařazen mezi regulované chemické látky a stanoven ambiciózní harmonogram jeho vyřazování z výroby a spotřeby v hospodářsky vyspělých zemích. Do r. 2003 se podařilo spotřebu methylbromidu snížit na 30 000 tun, z toho podíl hospodářsky vyspělých zemí činil necelých 19 000 tun. Od 1. ledna 2005 může methylbromid být použit v hospodářsky vyspělých státech pouze na základě výjimky pro kritické použití schválené smluvními stranami Montrealského protokolu. Methylbromid je však k výrobě a spotřebě povolen pro použití jako dezinfekční prostředek pro ošetření ovoce, potravin a přepravních palet před dálkovou přepravou v zemích tropického a subtropického pásu – tzv. QPS (ročně se tak spotřebuje asi 12 000 tun).

Konečné výjimky

Na 18. zasedání proběhlo jednání o konečných výjimkách pro hospodářsky vyspělé státy pro kritické použití methylbromidu na r. 2007. Zasedání schválilo dodatečné výjimky pro výrobu a spotřebu methylbromidu v celkovém objemu 1 694,65 tuny a na r. 2008 výjimky pro výrobu a spotřebu v rozsahu 5 123,38 tuny. V celkovém objemu výjimek pro r. 2008 dosud nejsou započteny nominace ES, které budou navrženy až v příštím roce. Za velký úspěch vyjednávání lze považovat skutečnost, že nebude třeba svolávat další mimořádné zasedání (jak tomu bylo v r. 2004 a v r. 2005), neboť všechny otázky týkající se aktuálních nominací na výjimky pro kritické použití byly vyřešeny. Na druhou stranu je třeba konstatovat, že 18. zasedání je precedenčním případem, kdy výše

udělených výjimek přesahuje doporučení TEAP. Na tuto skutečnost ČR opakovaně upozorňovala v rámci koordinačních jednání EU společně s Polskem, Rakouskem, Švédskem a Španělskem a požadovala po Evropské komisi (EK) prosazení snížení výjimek, ke kterému nakonec nedošlo. EK zdůvodňuje tento postup politickými rozměry vyjednávání a potřebou vnímat všechny sporné otázky jako jeden komplexní problém. Je třeba s politováním konstatovat, že politické „výměny“ v ústupcích začínají hrát v důležitých otázkách Montrealského protokolu větší úlohu, než argumenty založené na technickém základě. Žádosti hospodářsky vyspělých států o výjimky jsou vnímány mezinárodním společenstvím jako neschopnost či spíše politická neochota (tlak zemědělské lobby především v USA – státy Florida a Kalifornie, v Itálii, Francii, Řecku a Španělsku) vyvíjet tlak na vědu, výzkum a výrobní sektory zavádět nové alternativní látky a technologické postupy.

Výroba methylbromidu

ČR methylbromid nedovází od 1. ledna 2002. Vyrábí se v Izraeli (44 %), USA (37 %), Francii, Číně, Indii, Japonsku a Rumunsku. Jeho dovoz do ČR je od 1. ledna 2005 legislativně zastaven v souladu s požadavky Montrealského protokolu a legislativy ES. V ČR se methylbromid v zemědělství vzhledem ke klimatickým podmínkám pro ochranu půdy nepoužívá. Spotřeba ČR v r. 2003 byla již nulová (v r. 1991 činila pouze 10,8 tun).

Zasedání dále projednalo velmi důležitou otázku použití methylbromidu pro základní použití v laboratorích a přijalo rozhodnutí, které vymezuje globální výjimku pro nezbytná laboratorní použití (např. kalibrace přístrojů, toxikologické studie, laboratorní činidla atd.).

Prevence ilegálního obchodu

18. zasedání přijalo rozhodnutí, kterým se požaduje po Mnohostranném fondu pro plnění Montrealského protokolu, v jehož vedení je zastoupena za východoevropskou regionální skupinu Česká republika, podpora projektům zaměřeným na MDI. Po Implementačním výboru požaduje věnovat zvláštní pozornost případům, v nichž hrají tyto přípravky zásadní úlohu. Toto rozhodnutí vychází ze skutečnosti, že v některých zemích článku 5 (rozvojové státy) dochází k problémům při dodržování harmonogramu vyloučení spotřeby právě z důvodu produkce MDI, na níž se zatím nevztahují výjimky pro základní použití (tyto se zatím stále vztahují pouze na státy článku 2 – hospodářsky vyspělé státy).

Bylo přijato rozhodnutí, které požaduje, aby smluvní strany v plné míře implementovaly licenční systém a opatření podle článku 4B a rozhodnutí IX/8, XIV/7, XVII/12 a XVII/16. Smluvní strany mají zejména zlepšit opatření v oblasti prevence ilegálního přeshraničního pohybu regulovaných látek a výměny informací. Rozhodnutí navazuje především na rozhodnutí XVII/16 a odráží závěry studie o monitorování ilegálního obchodování. Česká republika hostila bezprostředně po 18. zasedání v Průhoncích u Prahy ve spolupráci s UNEP a SRN mezinárodní seminář k prevenci ile-

gálního obchodu s nebezpečnými chemickými látkami.

ČR sledovala zejména vývoj otázky skladování regulovaných látek ve vztahu k dodržování Montrealského protokolu. Implementační výbor identifikoval 4 případy, které mohou být považovány za neplnění Montrealského protokolu. Avšak vymáhání jeho omezení představuje technicky obtížně řešitelné problémy a může vést spíše k negativním dopadům na životní prostředí než k pozitivním. ČR přispívala do diskuzí v rámci koordinačních jednání EU a i v kontaktní skupině. Bylo přijato rozhodnutí, podle kterého bude problém smluvními stranami monitorován a podle jeho rozsahu bude zvoleno řešení na 21. zasedání smluvních stran v r. 2009. Hlavní význam tohoto rozhodnutí spočívá v tom, že se podařilo udržet rozsah projednávané otázky na případy identifikované Implementačním výborem a zabránilo se rozšíření a zobecnění problematiky tak, jak požadovaly některé smluvní strany článku 5.

Budoucnost Montrealského protokolu

Další sledovanou oblastí, v níž ČR aktivně vystupovala, je budoucnost Montrealského protokolu a chystané setkání za účelem vydefinování nových úkolů. V rámci 27. zasedání Pracovní skupiny v červnu 2007 k tomu proběhne dvoudenní setkání zástupců smluvních stran, technických výborů, implementačních agentur a dalších organizací. To posoudí další vývoj v kontextu dalších procesů v mezinárodních environmentálních vztazích – vliv látek poškozujících ozonovou vrstvu i na klima Země, synergie mezi chemicky orientovanými mnohostrannými smlouvami, strategický přístup k mezinárodnímu nakládání s chemickými látkami, transfer moderních a šetrných technologií k životnímu prostředí do rozvojových států apod.

ČR byla opětovně zvolena do výkonného výboru Mnohostranného fondu pro plnění Montrealského protokolu (rozhodnutí č. XVIII/2), na rok 2007.

Na 18. zasedání bylo přijato celkem 37 rozhodnutí. Přestože v oblasti methylbromidu lze hovořit o nepříliš uspokojivém výsledku, byla přijata některá rozhodnutí, která mohou přinést pozitivní výsledky v ochraně ozonové vrstvy v budoucnosti (dialog o budoucnosti Montrealského protokolu, rozhodnutí týkající se souvislostí Montrealského protokolu a Kjótského protokolu k Rámcové úmluvě OSN o změnách klimatu).

Montrealský protokol – jedna z nejlepších smluv

Montrealský protokol patří k nejlépe fungujícím mezinárodním environmentálním smlouvám. Je to díky jak propracovanému finančnímu mechanismu podpory snižování spotřeby a vyřazování regulovaných látek (Mnohostranný fond pro plnění Montrealského protokolu a Globální fond životního prostředí), tak i kontrolnímu mechanismu plnění závazků (Implementační výbor) a široké odborné základně získávání a hodnocení vědeckých poznatků a vývoje nových technologií bez použití látek, které poškozují ozonovou vrstvu.

Příští řádné 19. zasedání smluvních stran se uskuteční ve dnech 17.–21. září 2007 v Montrealu, kdy proběhnou i oslavy 20. výročí přijetí Protokolu a Mezinárodního roku ochrany ozonové vrstvy. Při této příležitosti plánuje Ministerstvo životního prostředí vydání publikace o historii Montrealského protokolu a o angažovanosti České republiky při naplňování jeho cílů.

JUDr. Jiří Hlaváček, ředitel odboru mnohostranných vztahů a člen výkonného výboru Mnohostranného fondu pro plnění Montrealského protokolu

Ing. Jakub Achrer, národní kontaktní osoba pro plnění Vídeňské úmluvy o ochraně ozónové vrstvy a Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu

Německé předsednictví v Radě EU

Evropská unie se v posledních letech stala jedním z významných aktérů ve světové politice životního prostředí. Téma environmentální politiky začalo nabírat na důležitosti na počátku 70. let 20. století, kdy byla přijata první environmentální nařízení. Politika životního prostředí byla jako samostatná oblast zmíněna v Jednotném evropském aktu (1987). Maastrichtská smlouva šla ještě dále – od jejího vstupu v platnost v roce 1993 náleží ochrana životního prostředí k centrálním úkolům Evropské unie. Amsterdamská smlouva (1999) pak zavedla při přijímání a provádění ostatních politik princip zohlednění dopadů na životní prostředí.

Otázka ochrany životního prostředí hraje ve Spolkové republice Německo tradičně podstatnou roli a Německo je považováno za vůdčí zemi při vytváření politiky životního prostředí v rámci Evropské unie. Právě také s jeho přispěním byly dosaženy viditelné pokroky v oblasti ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni.

Od 1. ledna 2007 přebere Spolková republika Německo po Finsku předsednictví v Radě Evrop-

ské unie. Svého šestiměsíčního předsednictví hodlá využít k vyvolání užší a intenzivnější spolupráce v mnoha oblastech ochrany životního prostředí.

Hlavní priority

Jednu z hlavních priorit bude představovat *ochrana klimatu*. Německo bude usilovat o dosažení shody v prosazení závazku snížit do roku 2020 emise skleníkových plynů o 30 % (na základě

hodnot z roku 1990) a pro další jednání o změně klimatu zpracovat návrhy, jak do celého systému zapojit státy s vysokou produkcí emisí CO₂. Evropská unie by měla indikovat další vývoj týkající se režimu ochrany klimatu po roce 2012 tak, aby se to zároveň týkalo i takových států jako je Indie, Čína nebo USA. Německo má rovněž zájem zahájit diskusi o návrhu Komise zahrnout emise z leteckého průmyslu do systému obchodování.

Na poli *environmentální průmyslové politiky* chce německé předsednictví na Evropské radě v březnu 2007 iniciovat další impulsy pro Lisabonskou strategii pro růst a zaměstnanost. Dne 1. až 3. března 2007 se v Essenu uskuteční neformální setkání ministrů životního prostředí pod názvem „Životní prostředí, inovace a zaměstnanost“, které by mělo demonstrovat, že environmentální politika přispívá k rozhodujícímu podílu na inovacích a trvalém růstu.

V rámci *energetické politiky* bude podporována tzv. dvojí strategie neboli podpora šetření s energiemi a současně další podpora používání obnovitelných zdrojů energie. Německé předsednictví bude podporovat rychlé přijetí Energetického akčního plánu, stejně tak přijetí dalších opatření v oblasti stavebnictví a průmyslu mající za cíl úsporu energií. Bude se dále zabývat očekávaným návrhem Komise týkající se podpory používání obnovitelných zdrojů energie při výrobě tepla. Jako nezbytné je chápáno také posílení konkurenceschopnosti v energetickém a plynárenském sektoru a posílení role EU v mezinárodních energetických vztazích.

Na poli *mobility* chce Německo v Radě podnítit zahájení jednání o přísnějších hraničních hodnotách Euro VI pro nákladní automobily a docílit ukončení jednání o hodnotách Euro 5/6 pro osobní automobily. Bude taktéž usilovat o intenzivnější používání biopaliv. Na dalším jednání Rady EU chce otevřít

téma dodržení snížení emisních hodnot osobních a ostatních automobilů a s tím spojenou cílovou hodnotu závazku dohodnutou s Evropskou asociací výrobců automobilů (ACEA) – v průměru 140g CO₂/km do roku 2008.

Zachování biodiversity představuje vysokou prioritu předsednictví. V roce 2008 se bude v Bonnu konat

9. konference smluvních stran Úmluvy o ochraně biologické rozmanitosti, kde by měly být přijaty jasné a konkrétní kroky zabraňující úbytku biologické rozmanitosti. Spolková republika bude proto usilovat o intenzivní spolupráci s Portugalskem a Slovinskem, které převzou předsednictví v Radě EU. Hlavním obsahem připravované konference budou témata biologické rozmanitosti lesů (zvláště pralesů), zřízení celosvětové sítě chráněných území, biologická rozmanitost moře, přístup ke genetickým zdrojům, financování globální ochrany přírody, začlenění soukromého sektoru, využití biomasy atd.

Jako *další cíle* si Německo vytyčilo například uzavřít jednání k návrhu rámcové směrnice o odpadech a zahájit diskusi o změně směrnice o odpadech z výroby oxidu titaničitého a směrnice o vozidlech s ukončenou životností. V oblasti ochrany půdy chce navázat na již započaté jednání k návrhu směrnice o ochraně půdy. Německé předsednictví by chtělo docílit společného stanoviska k návrhu směrnice o standardech environmentální kvality v oblasti vodní politiky. Kromě toho bude usilovat o přijetí nařízení o zákazu exportu a bezpečném ukládání kovové rtuti.

PhDr. Šárka Strahlová,
odbor Evropské unie MŽP

Oficiální stránky německého předsednictví

www.eu2007.de

www.ue2007.de

Datum	Akce
29.–31. 1. 2007	Konference „Evropská politika pro obnovitelné zdroje energií“ v Bruselu
1.–2. 2. 2007	Odborná konference „Posilování životního prostředí a přírodních zdrojů v evropské bezpečnostní strategii“ v Berlíně
12.–14. 2. 2007	Symposium „Změna klimatu – voda“ v Berlíně
20. 2. 2007	Rada EU pro životní prostředí v Bruselu
22.–23. 2. 2007	Odborná konference „EU-Policy Workshop on Offshore Wind Power Deployment“ v Berlíně
7.–11. 5. 2007	„15. evropská konference o biomase“ v Berlíně
30. 5.–1. 6. 2007	Expertní setkání IMPEL – plenární zasedání v Berlíně
1.–3. 6. 2007	Neformální setkání ministrů životního prostředí na téma „Životní prostředí, inovace a zaměstnanost“ v Essenu
17.–19. 6. 2007	Setkání odborných ředitelů EU k tématu „Vodní politika EU“ v Drážďanech
21.–22. 6. 2007	Setkání národních expertů EIA a SEA v Berlíně
28. 6. 2007	Rada EU pro životní prostředí v Lucemburku

Důležité akce a termíny spojené s tématem životního prostředí během německého předsednictví leden–červen 2007

Legislativní a pracovní program Evropské komise na rok 2007

Dne 24. října 2006 Evropská komise představila „Legislativní a pracovní program Komise na rok 2007“. V tomto pracovním programu se stanovuje postup Evropské komise ke splnění strategických cílů v roce 2007. Tyto strategické cíle si EK vymezila na počátku svého funkčního období: vrátit Evropu na cestu prosperity, solidarita, prohloubení bezpečnosti občanů a v neposlední řadě vypracování plánu, jak tyto priority prosazovat důsledněji v celosvětovém měřítku.

Komise navrhuje další krok při rozpracování pracovního programu. Cílem pracovního programu je přesněji a důkladněji zohlednit priority stanovené na rok 2007, přispět k nalezení konkrétnějších výsledků v meziresortní diskusi o budoucích prioritách a zdůraznit poselství, že kroky podniknuté ke zlepšení právní úpravy tvoří nezbytnou součást úkolů Komise. To znamená, že politiky budou koncipovány přesně a budou řešit otázky, u nichž se zásada subsidiarity jeví jako pro Evropu skutečně nejpřínosnější postup. Komise se rozhodla předložit stručný přehled strategických podnětů v jednotlivých politikách, sestavený podle jejich politické důležitosti a stupně pokročilosti příprav.

Konkrétní akce

V pracovním programu EK vymezila konkrétní akce, které budou středem politického zájmu Komise v roce 2007. Jedná se o **klíčové strategické podněty** Komise. Do oblasti životního prostředí spadá: revize systému EU upravující systém obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů a změna směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES s cílem zlepšit fungování úpravy a rozšíření její působnosti v třetí etapě obchodování začínající v roce 2013, dále pak Zelená kniha o klimatických změnách v období po roce 2012 a strategické přezkoumání energetické politiky pro Evropu.

Kromě těchto strategických iniciativ se Komise zavazuje, že vypracuje řadu prvořadých podnětů, které bude třeba přijmout v nadcházejících 12 až 18 měsících v závislosti na hloubce a intenzitě nezbytné přípravy. V oblasti životního prostředí se jedná o následující **prioritní iniciativy**. Z **nelegislativních opatření** se jedná o Akční plán udržitelné výroby a spotřeby, Bílou knihu Towards a European Climate Adaptation Programme, o sdělení Komise o provádění a vynucování právních předpisů EU v oblasti životního prostředí a o sdělení Komise o nedostatku vody a problémech sucha. Z **oblasti legislativních opatření** se jedná o návrh úpravy zachycování a geologického skladování uhlíku, iniciativa ke snižování emisí CO₂ z lehkých užitkových vozidel, revize směrnice 2001/81/ES o národních emisních stropích, revize stávajících právních předpisů k oblasti průmyslových emisí a návrh nařízení Euro VI.

Komise je povinna zajistit kvalitu svých návrhů. Z tohoto důvodu budou veškeré návrhy označeny jako „strategické podněty“ nebo „prioritní podněty“ podléhat povinnému hodnocení dopadu, s tím, že např. zelené knihy a opatření přijatá v rámci sociálního dialogu a dohody o transpozici mezinárodních smluv jsou od této povinnosti obvykle osvobozeny.

Zjednodušení právní úpravy

Součástí pracovního programu jsou i iniciativy vedoucí ke **zjednodušení právního rámce**. Cíl zjednodušit a modernizovat právní prostředí v Evropě je ústředním tématem práce Komise. Postupným plněním tohoto průřezového cíle vedlo Komisi k vypracování, prohlubování rozsáhlé agendy ke zlepšení právní úpravy (tzv. Better Regulation Agenda) za účelem pokračovat s plněním lisabonských cílů týkajících se růstu a zaměstnanosti. Tato priorita se odrazí při přípravě veškerých programových a specifických iniciativ za účelem zjednodušení již platných právních předpisů.

Program vedoucí ke zjednodušení právního rámce se původně týkal 100 podnětů, z nichž více než 20 již bylo splněno. V roce 2007 bude předloženo 47 iniciativ, z toho 5 v oblasti životního prostředí. Jedná se o revizi stávajících právních předpisů pro oblast průmyslových emisí, revize nařízení (ES) č. 1980/2000 o revidovaném programu Společenství pro udělování ekoznačky, revize nařízení (ES) č. 761/2001 k EMAS, revize směrnic o odpadu z výroby oxidu titaničitého a dále vývoj informačního systému o životním prostředí (SEIS). Komise bude zároveň usilovat o zjednodušení v oblasti právních předpisů přijímaných v rámci komitologie.

Méně *acquis*

V roce 2007 Komise dále zintenzivní svou práci ke snížení objemu *acquis* a ke zlepšení jeho dostupnosti a míry jeho provádění. Za účelem **kodifikace *acquis*** se Komise chystá předložit přibližně 350 podnětů do roku 2008. V roce 2007 by to mělo být přibližně 100 návrhů ke kodifikaci právních aktů Rady a Parlamentu. Evropský parlament a Rada jsou vyzváni k rychlému přijetí příslušných návrhů na kodifikaci.

Evropský parlament projednal legislativní a pracovní program Evropské komise na rok 2007 dne 14. listopadu 2006. Většina řečníků v rozpravě na plenárním zasedání EP ve Štrasburku plány Komise i prohlášení jejího předsedy Josého Manuela Barrosa podpořila.

Na základě dosavadních zkušeností s průměrnou délkou trvání schvalování návrhů legislativních opatření ve spolurozhodovací proceduře je vysoce pravděpodobné, že v období předsednictví ČR v Radě EU budou probíhat závěrečné fáze schvalování návrhů legislativních opatření uvedených v programu EK na rok 2007.

Ing. Petra Ptáčková,
odbor Evropské unie MŽP

Nairobi: Změna klimatu je realitou

Nastartování revize Kjótského protokolu a ustanovení podpůrného adaptačního fondu, který pomůže rozvojovým zemím zmírnit dopady změny klimatu – to jsou hlavní výstupy dvanácté konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (COP-12) a 2. zasedání smluvních stran Kjótského protokolu (MOP-2), která skončila 24. listopadu v keňském Nairobi. Jednoznačně zde také zaznělo, že je nutno pokračovat v celém procesu i po roce 2012, příslušná dohoda by měla být dokončena nejpozději v roce 2009.

Důležitý je dialog s průmyslem

Jednání COP/MOP se zúčastnilo téměř 6 000 delegátů, kteří reprezentovali jak členské státy, tak i vládní a nevládní organizace. „*Zkušenosti posledních let ukazují, že pro snižování emisí skleníkových plynů je velmi důležitý dialog s průmyslem. Například podle zástupce Světové podnikatelské rady pro udržitelný rozvoj stále roste trh s ekologicky šetrnými technologiemi, který v současnosti dosahuje objemu 600 miliard dolarů. Pro ekonomiku neznamenají opatření proti změnám klimatu hrozbu, ale jednoznačnou příležitost. Například objem trhu s evropskými povolenkami na emise skleníkových plynů dosahuje v současnosti objemu 15 miliard eur. Jsem přesvědčen, že do celého procesu by se i proto měly postupně zapojit i rozvojové země jako je Čína, Indie či Brazílie. Je zřejmé, že globální změny klimatu jsou skutečností, nikoli fikcí,*“ konstatuje ministr životního prostředí České republiky Petr Jan Kalas, který vedl na konferenci českou delegaci. Ministr Kalas jednal během zasedání o spolupráci se svými protějšky z Japonska, Portugalska, Španělska, Nizozemí a Slovinska. Tyto státy mají zájem o investice v ČR v rámci flexibilních mechanismů Kjótského protokolu.

ČR a emise

Ministr Kalas poukázal na to, že Česká republika Kjótský protokol plní. Důležité je, že se začíná odělovat křivka růstu hospodářství a produkce emisí. Průmyslová výroba se stává efektivnější a méně emisně náročnou. V letech 2000–2004 klesly emise skleníkových plynů o 1,4 %. Mezi nejdůležitější národní politiky patří Národní program na zmírnění dopadů změny klimatu. Mezi nejvýznamnějšími cíli, na které se program zaměřuje, je snížení celkových agregovaných emisí CO₂ do roku 2020 o 25 % v porovnání s rokem 2000. Z hlediska programových opatření lze zmínit zejména Státní program na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie či zákon na podporu výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů.

Doprovodné akce

Kromě samotných jednání proběhla během zasedání řada doprovodných akcí a seminářů, které byly zaměřeny zejména na budoucí směřování světového boje proti změně klimatu. Často byla zmiňována zpráva, kterou pro britskou vládu zpracoval Nicholas Stern, bývalý hlavní ekonom Světové banky. Zabývá se především ekonomickými dopady změny klimatu. Vychází z modelu budoucího vývoje koncentrace emisí skleníkových plynů v atmosféře při dodržení

nárůstu průměrné globální teploty na úrovni 2–3 °C do roku 2050. Stern vyčíslil náklady na udržení této hranice a doporučuje urychlené investice do mitigačních a adaptačních opatření na úrovni 1 % světového HDP. Zpoždění v implementaci účinných opatření podle Sterna způsobí mnohonásobně vyšší náklady, které bude třeba vynaložit na zmírnění dopadů změny klimatu na obyvatele planety. Viz například http://www.hm-treasury.gov.uk/media/8AC/F7/Executive_Summary.pdf.

Zvláštní pozornost byla na letošním jednání věnována adaptačním opatřením, která mají za úkol zmírnit negativní dopady způsobené změnou klimatu v jednotlivých zemích. Byl schválen pětiletý program se zaměřením na dopady a adaptace na změny klimatu, který zároveň stanovuje cíle, jichž má být v rámci adaptací dosaženo. Jako zdroj financování byl ustanoven adaptační fond pod správou Globálního fondu pro životní prostředí (GEF).

Zástupce Světové podnikatelské rady pro udržitelný rozvoj vyzval ministry životního prostředí z desítek zemí, aby vytvořili dlouhodobé rámcové politiky, které by umožnily aktivní účast průmyslu na snižování emisí skleníkových plynů.

Projekt rozvojové pomoci v Keni

Ministr Kalas navštívil v Keni školy, které Česká republika v rámci zahraniční rozvojové pomoci vybavila fotovoltaickými systémy. Projekt zahraniční rozvojové spolupráce v gesci MŽP přispívá k rozvoji vzdělanosti ve školách a centrech naděje v Keni. Konkrétními výstupy projektu je vybavení škol fotovoltaickými systémy pro osvětlení a napájení počítačů, dodávka počítačů a výukového software a zaučení osob pro montáž a údržbu fotovoltaických systémů. V roce 2004 byla úspěšně provedena instalace a zprovoznění systémů ve třech školách v chudinských čtvrtích Nairobi. V průběhu druhého roku realizace bylo fotovoltaickými systémy a počítači vybaveno dalších deset škol, a to 5 škol v chudinských čtvrtích Nairobi, tři školy v Mombase, jedna škola v oblasti Njeri a jedna škola v oblasti Kimende. V posledním realizačním roce (2006) proběhla instalace systému v sedmi školách ve venkovských oblastech západní Keni (Rusina Island a Kakamega). Cílovou skupinou projektu jsou nejen děti navštěvující uvedené školy a učitelé v těchto školách, ale i dospělí z okolních komunit. Díky možnosti osvětlení jsou již nyní školy využívány rovněž pro večerní kursy vzdělávání a osvěty obyvatel z okolí.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Jak daleko se nacházíme od splnění Kjótského protokolu?

V listopadu 2006 proběhlo v Nairobi další kolo jednání k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu a ke Kjótskému protokolu – v pořadí již dvanáctá konference smluvních stran úmluvy a druhá konference smluvních stran protokolu. Jejím hlavním tématem bylo pokračování rozhovorů o tom, kam se bude celý proces ubírat po roce 2012, kdy skončí jeho první, a doufejme že ne poslední, kontrolní období.

Připomeňme pouze, že protokol ukládá vyjmenovaným ekonomicky vyspělým státům (tzv. státy Dodatku I) snížit do období 2008–2012 emise skleníkových plynů v průměru o 5,2 procenta v porovnání se stavem v roce 1990.

U příležitosti této konference předložil sekretariát úmluvy přehled stávajícího plnění číselných závazků jednotlivých států za období 1990 až 2004 (GHG Data 2006, Highlights from GHG Emissions Data for 1990–2004 for Annex I Parties, UNFCCC, 2006 (http://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/ghg_booklet_06.pdf)). Jak ukazuje přiložený obrázek, výsledky přehledu nejsou příliš optimistické, neboť 19 z celkových 41 států svoje emise naopak zvýšilo. V souhrnu sice došlo k poklesu celkových emisí všech vyjmenovaných států o 3,3 %, ale pouze díky vysokému poklesu v nových členských státech EU (EU-8) a v ostatních státech s tranzitní ekonomikou (EIT) – celkem o 36,8 %. Ty se ovšem na celkové emisní bilanci států Dodatku I podílejí pouze 4 % (nové členské státy), resp. 15 % ve státech EIT (Rusko, Ukrajina, Bulharsko, Rumunsko, atd.) (viz tabulka 1). Ve všech ostatních státech, které pokrývají zbylých více než 80 % emisí, emisní hodnoty vzrostly v průměru o 11 %.

Tabulka 1:

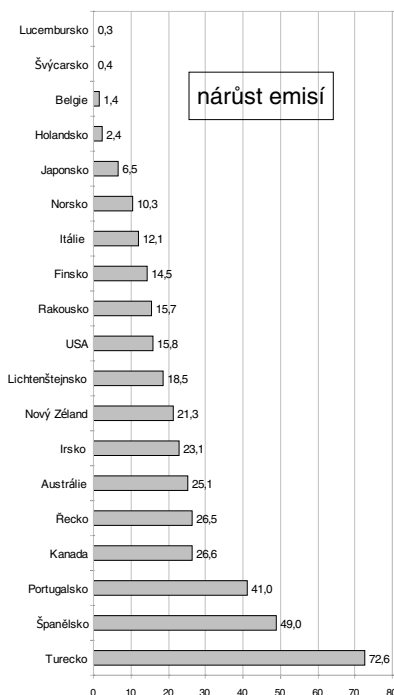
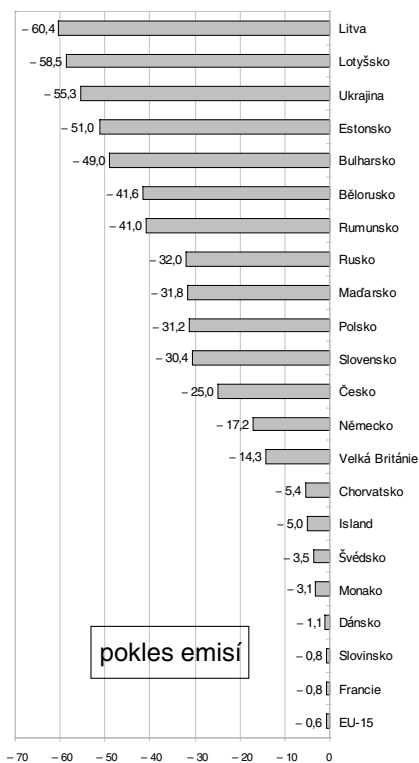
EU-15	EU-8	EIT	USA	Kanada	Japonsko	ostatní
24	4	15	40	4	8	5

Podíly na celkových emisích států Dodatku I (v %)

Podíváme-li se podrobněji na údaje z posledních pěti let (2000–2004), pak je situace ještě o něco pesimističtější, neboť došlo k navýšení o 2,4 %. V nových členských státech EU a ve skupině EIT se projevil po propadu na počátku devadesátých let ekonomický nárůst doprovázený zvýšenou spotřebou energie – emise se zvýšily o 4,1 %. Ke zvýšení o 2,0 % došlo i v bohatších státech skupiny Dodatku I.

Česko spolu s Lotyšskem jsou dnes jedinými státy, kde po roce 2000 emise poklesly – u nás o 1,4 %, v Lotyšsku o 3,1 %. Bohužel, my se na celkové emisní bilanci států Dodatku I podílíme 0,8 % a Lotyšsko dokonce pouze 0,1 % – tedy podílem nepříliš významným. Příznivý emisní trend, který podle velmi předběžných údajů o emisní inventuře roku 2005 bude u nás pravděpodobně i nadále pokračovat, tak rozhodně nemůže celkové vzestupný trend zvrátit.

Obrázek: Změny v emisích skleníkových plynů států Dodatku I v období 1990–2004 (v %)

Smluvním státem Kjótského protokolu je rovněž EU-15 s redukčním cílem 8 %, přičemž jednotlivé státy evropské patnáctky mají svoje individuální cíle (tabulka 2), které byly dohodnuty před ratifikací protokolu a které jsou členské státy povinny splnit. Situaci v EU ke stejnému období podrobně hodnotí zpráva Greenhouse gas emission trends and projections in Europe 2006, EEA Report No 9/2006 (http://reports.eea.europa.eu/eea_report_2006_9/en), která konstatuje, že EU-15 se v současnosti nachází zatím pouze přibližně v desetině svojí cesty ke splnění redukčního cíle. Emise zde od roku 1999 pravidelně narůstají a v roce 2004 dosáhly nejvyšší hodnoty od roku 1996, ve kterém se vzhledem k chladné zimě prakticky ve všech státech Evropy vyskytovaly velmi vysoké úhrnné hodnoty emisí. Výhled říká, že se stávajícími opatřeními na snižování emisí lze očekávat v roce 2010 emisní hodnoty pouze 0,6 % pod úrovní roku 1990.

Tabulka 2:
Individuální redukční cíle států EU-15 (v %)

Lucembursko	– 28	Belgie	– 7,5	Švédsko	+ 4
Dánsko	– 21	Itálie	– 6,5	Irsko	+ 13
Německo	– 21	Holandsko	– 6	Španělsko	+ 15
Rakousko	– 13	Finsko	0	Řecko	+ 25
Velká Británie	– 12,5	Francie	0	Portugalsko	+ 27

Dodatečná opatření

Komise již od roku 1997 hovoří v různých modifikacích o tzv. „dodatečných opatřeních“, na kterých vždy chtěla primárně stavět svoji politiku boje proti změnám klimatu a svůj tehdejší redukční emisní plán „minus 15 %“. Stále rozpracovávaná a upřesňovaná dodatečná opatření však, bohužel, kýžený výsledný efekt stále nepřinášejí a nepřinášejí. Přesto ale ještě i v této zprávě s jejich efektem Komise počítá. Jejich přínos dnes odhaduje dalším snížením o 4,6 % do roku 2010. Když k tomu připočte odhad 2,6 % jako „redukci“ získanou použitím kjótských mechanismů a navíc ještě 0,8 % z použití „mechanismu pohlcování uhlíku v lesnictví“ (články 3.3 a 3.4 protokolu), potom rázem vychází hodnota celkového snížení 8 procent, což je shodou okolností (!) přesně ta hodnota, kterou Kjótský protokol po evropské patnáctce „požaduje“...

Do jaké míry je ale tento optimismus namístě, to se ukáže již za pár let. Zpráva však na druhé straně již konkretizuje výhledy jednotlivých členských států a konstatuje, že Velká Británie a Švédsko jsou na velmi dobré cestě ke splnění svých individuálních cílů. Říká však také, že Belgie, Dánsko, Irsko, Španělsko, Rakousko, Itálie a Portugalsko již dnes naděje na splnění svých cílů i s přispěním kjótských mechanismů či pohlcování uhlíku v lesnictví již ztratily. Zbývajících šest států naděje stále ještě má, ale...!

Chystá se blamáž?

Současný emisní vývoj v původních členských státech EU tak poněkud zavání blamáží. Blamáží o to horší, že Komise neustále proklamuje velmi ambiciózní redukční cíle do období 2030–2050 a staví se do pozice „leadera klimatického světového snažení“. Nic proti tomu, je dobré si klást vyšší cíle, ale skutečná čísla toto úsilí značně podřívají. A tak k nastaveným kjótským číselným hodnotám dnes „s rezervou“ směřují pouze nové členské státy EU spolu s ostatními státy EIT a tuto „dvojici“ doplňují již jenom zmíněná Velká Británie a Švédsko a k nim se přidává i Island. Tím ale výčet států, který kjótské cíle s jistotou splní, již bohužel končí...!

S takovými číselnými výsledky se potom při vyjednávání o „post – 2012 cílech“ těžko argumentuje. A to je hlavní důvod, proč se zatím snahy přimět další velké znečišťovatele z rozvojových států, aby se k boji pro globální změny klimatu připojili a vzali na sebe rovněž díl odpovědnosti za snižování emisí.

V době, kdy bude kontrolní fáze Kjótského protokolu končit, emise rozvojových států při současném trendu již pravděpodobně dostihnou úroveň emisí států ekonomicky vyspělých. Má-li mít snažení o sni-

žování emisí skleníkových plynů i po roce 2012 naději, je bezpodmínečně nutné, aby se rozvojové státy k takovému snažení připojily. Jak toho ale za současného stavu dosáhnout, těžko říci. Protokol totiž požaduje, aby do roku 2005 státy Dodatku I prokázaly „znatelný pokrok ve snižování emisí“. Těžko lze ale o pokroku mluvit, když státy, které jsou na cestě ke splnění kjótských cílů, pokrývají zatím pouze jednu pětinu celkových emisí vyspělých států. Producenti zbývajících 80 procent emisí buď zcela jasně řekli, že „...protokol není tou správnou cestou...“ (USA a Austrálie) nebo dělají, že se snaží, leč zatím bez výsledku.

Za takové situace se ale bude ve vyjednávání o procesu po roce 2012 jenom velmi obtížně hledat nějaká skutečně tvůrčí shoda. A to je opravdu velká škoda!

*RNDr. Jan Pretel, CSc.,
vedoucí oddělení změny klimatu, ČHMÚ*

Ministr Kalas v Nairobi.

Foto MŽP

II. konference Doprava, zdraví a životní prostředí

Ve dnech 3. a 4. října 2006 se v Lázních Bohdaneč uskutečnila II. konference Doprava, zdraví a životní prostředí. Organizátory byly Český spolek pro péči o životní prostředí a Centrum dopravního výzkumu pod záštitou Ministerstva dopravy, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zdravotnictví, Státního zdravotního ústavu a Pracovní skupiny Charty o dopravě, životním prostředí a zdraví při Radě vlády pro zdraví a životní prostředí.

Cílem konference bylo seznámit více než stovku přítomných účastníků s novými výsledky výzkumu v oblasti dopravy, zdraví a životního prostředí, včetně výhledových trendů. Konference tak navázala na předchozí akci konanou v květnu 2004. Prezentace byly určeny především zaměstnancům veřejné správy, pracovníkům vysokých škol, výzkumných ústavů a odborné veřejnosti. Akce byla akreditována Ministerstvem vnitra jako vzdělávací program pro průběžné vzdělávání úředníků podle zákona č. 312/2002 Sb.

Indikátory, monitoring, inventury a prognózy

Přednášky byly rozděleny do pěti tematických bloků, z nichž první se zabýval indikátory životního prostředí, monitoringem, emisními inventurami a prognózami. V přednášce Mgr. J. Kovandy (Centrum pro otázky životního prostředí UK) na téma „Co, jak a pro koho – aneb kritéria tvorby indikátorů životního prostředí“ byla řešena otázka správného výběru ukazatelů udržitelného rozvoje. Jejich hodnocení probíhá na základě sad kritérií posuzujících zejména významnost (vztah indikátoru k jednotlivým pilířům udržitelného rozvoje), důvěryhodnost (přesná a správná vstupní data, jednoznačná a prověřená metodika) a legitimitu (vzhledem k jednotlivým zainteresovaným stranám, rozhodovacímu procesu a procesu získávání dat).

„Indikátory udržitelné dopravy“ se zabýval ve svém vystoupení Ing. J. Jedlička (Centrum dopravního výzkumu). Důraz byl položen především na seznámení se základními principy udržitelného rozvoje a indikátory rozvoje dopravy, které jsou součástí Národní strategie udržitelného rozvoje a slouží k pravidelnému reportingu vývoje dopravy.

Příspěvek „Numerické modelování rozptylu suspendovaných částic v městské zástavbě“ přednesl Ing. J. Pospíšilem, Ph.D. (Fakulta strojní, VUT) se zabýval možnými přístupy modelování rozptylu pevných částic pocházejících z dopravy v městské zástavbě. Byly představeny Euler-Lagrangeův přístup a přístup pasivního skaláru. Jako vhodný nástroj pro numerické výpočty byl použit software StarCD, který umožňuje oba základní přístupy aplikovat k řešení disperze suspendovaných částic a korektně postihnout proudění v geometricky složitě oblasti. Počítačové modelování nachází uplatnění zejména při tvorbě 3D koncentračních polí rozsáhlých oblastí; stanovení zatížení chodců, řidičů a infiltrace budov; určení intenzity resuspenze a koncentrace lokálního pozadí; testování různých opatření ke snížení koncentrací suspendovaných částic v ovzduší.

Závěrečná přednáška tohoto bloku, kterou přednesl Ing. P. Machálek (Český hydrometeorologický ústav) s názvem „Emisní inventury a podíl dopravy na znečišťování ovzduší“, popsala způsoby, jakými jsou získávána emisní data pro jednotlivé skupiny zdrojů znečištění. Prezentována byla zejména data zjišťovaná modelovými výpočty (např. mobilní emisní zdroje), vč. srovnání původních časových dat s novými, které jsou výstupem nově aktualizovaných metodik výpočtu (pro mobilní zdroje z dopravy, emise ze zemědělství pro ostatní mobilní nesilniční zdroje). Základní statistické údaje a podrobné technické údaje o spalovacích a technologických zařízeních, jejichž provozem dochází ke znečišťování ovzduší, jsou obsaženy v tzv. Registru emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO).

Metodické postupy

Na přednášku Ing. P. Machálka tematicky volně navázala v druhém bloku, zaměřeném na metodické postupy stanovení zátěže životního prostředí z dopravy, úvodní prezentace „Metodika stanovení emisí znečišťujících látek z dopravy“ přednesená Mgr. J. Dufkem (Centrum dopravního výzkumu). Byl popsán postup pro výpočet emisí z dopravy vycházející z distribuce spotřeby pohonných hmot na stanovené kategorie dopravních prostředků a z emisních faktorů vzniklých statistickým zhodnocením vlastní databáze měřených hodnot. Metodika je vhodná pro hodnocení úspěšnosti dopravních politik v oblasti dopadů na životní prostředí, posouzení a řízení kvality ovzduší v oblasti hodnocení emisních stropů a rovněž pro predikci dalšího vývoje produkce emisí v závislosti na vývoji dopravy a ekonomiky, jak na celostátní, tak na regionální úrovni.

V dalším vystoupení Ing. R. Cholavy (Centrum dopravního výzkumu), byla představena metodika pro „Stanovení hlukové zátěže z dopravy“. Bylo popsáno, jakým způsobem je řešena problematika hlukové zátěže obyvatel v okolí silničních komunikací, vč. stanovení počtu obyvatel zasažených hlukem.

Dále byl představen materiál „Doporučení vyplývající z ověřování Novelty metodiky pro výpočet hluku ze silniční dopravy v okolí vícepruhových komunikací“, jehož cílem je zohlednit současný reálný provoz v modelech pro výpočet hluku.

Třetí příspěvek přednesl RNDr. J. Huzlík (Centrum dopravního výzkumu), který se zaměřil na „Hodnocení kvality vod a horninového prostředí v okolí dopravních sítí“. Představil dvě metodiky vypracované s cílem vytvořit podklad pro identifikaci úseků komunikací a železničních tratí, na kterých hrozí největší nebezpečí ohrožení kvality vod a horninového pro-

středí. Metodiky umožňují dosáhnout stanovení optimálního počtu a umístění monitorovacích lokalit při zpracovávání návrhů opatření, směřujících k redukci znečištění zmíněných složek ŽP v okolí dopravních cest. Základním principem metodik je stanovení potenciálního ovlivnění kvality vod a horninového prostředí dopravou včetně jeho vyjádření číselným indikátorem (indexem). Tyto údaje vychází z vlivů liniového zdroje znečištění – jeho technického vybavení, vlivů provozované činnosti s tímto zdrojem spojené a zranitelnosti okolí touto činností.

Ekonomické analýzy

Závěr prvního dne patřil přednáškám z bloku „Ekonomická analýza dopadů zátěže životního prostředí z dopravy“, který byl zahájen prezentací Mgr. V. Mácy (Centrum pro otázky životního prostředí UK), jejíž tématem byly „Externí náklady životních cyklů alternativních paliv v dopravě na příkladu bioethanolu a methylesteru řepkového oleje“. Autor se v ní zabývá srovnáním environmentálních externích nákladů dvou různých biopaliv: bioetanolu a bionafty. Je zde popsán celý životní cyklus těchto paliv od zemědělské produkce až po konečné použití ve vozidlech. Kvůli nedostatečnému množství dat však nebyly úplně vyčísleny všechny externí náklady.

Ing. J. Melichar (Centrum pro otázky životního prostředí) v přednášce „Výpočet externích nákladů z dopravy metodikou ExternE v podmínkách ČR“ popisoval metodiku ExternE, od začátku 90. let 20. století využívanou pro hodnocení externích nákladů pocházejících zejména z energetiky a dopravy. ExternE vychází z analýzy fáze drah dopadů, která je založena na bottom-up přístupu. Tato metoda zahrnuje množství kategorií dopadů na lidské zdraví (mortalita, morbidita), na zemědělskou produkci, budovy, ekosystémy a také na změny klimatu. Monetární ohodnocení škod, které je v metodice ExternE využíváno, vychází z ekonomie blahobytu a je odvozeno z preferencí jednotlivců.

Úvodní den konference zakončila Ing. B. Kaplanová (Centrum dopravního výzkumu) přednáškou „Ekonomická analýza dopadů zátěže dopravy na životní prostředí“. Příspěvek prezentoval výsledky ekonomických analýz dopadů dopravy na životní prostředí provedených v rámci projektů VaV. V příspěvku byla hlavní pozornost zaměřena na kvantifikaci externích nákladů. Dále byla zmíněna případová studie týkající se externích nákladů přepravních procesů ve městě Brně a výzkum zaměřený na vyčíslení statistické hodnoty života.

Rizika dopravy

Program druhého dne tvořily dva obsáhlé bloky. První z nich, „Environmentální a zdravotní rizika dopravy“, otevřela přednáška prof. MUDr. V. Bencka, DrSc. (1. lékařská fakulta UK) s názvem „Dopravní emise a jejich vliv na zdraví“. Prezentoval v ní výsledky tříletého opakovaného pozorování skupiny 221 osob, vč. profesionálně exponovaných polycyklickými aromatickými uhlovodíky. Pozorování parametrů celkového zdravotního stavu zahrnovalo řízený pohovor s dotazníkem, hematologické vyšetření, biochemické vyšetření séra, vyšetření

humorální a buněčné imunity, vyšetření vybraných nádorových markerů a cytogenetickou analýzu. Zdravotní obtíže vyšetřovaných osob korespondovaly s normálním rozdělením v běžné populaci odpovídajících věkových skupin. Vysoká četnost subjektivních obtíží byla patrně způsobena nuceným tempem práce a častými konfliktními situacemi. Byla prokázána závislost řady hematologických a biochemických ukazatelů na kuřáctví, věku a indexu tělesné hmotnosti (BMI). Vyšetřený soubor bylo možné považovat za exponovaný hygienicky málo významnému až nevýznamnému vlivu genotoxických faktorů.

Přednáška MUDr. R. J. Šráma, DrSc. (Ústav experimentální medicíny AV ČR) na téma „Vliv znečištěného ovzduší na zdravotní stav populace“ seznámila přítomné se sledováním vlivu škodlivin v ovzduší na zdravotní stav populace, zejména s ohledem na vznik rakovinných onemocnění, vývoj znečištění ovzduší v ČR a speciálně v urbánní oblasti hl.m. Prahy, se zaměřením na karcinogenní polyaromatické uhlovodíky. Další část přednášky prezentovala výsledky zdravotní studie prováděné na modelové skupině strážníků městské policie, reprezentující vzorek osob dlouhodobě vystavených znečištěnému ovzduší v centru Prahy.

„Kvantifikace zdravotních rizik z dopravy v některých městech Jihomoravského kraje“ byla hlavním tématem přednášky RNDr. B. Pokorného, CSc. (Zdravotní ústav se sídlem v Brně). Výzkum stavu ovzduší v rurálních oblastech JmK byl zaměřen na obce s překročením limitu pro oblast zhoršené kvality ovzduší. Pro jednotlivé škodliviny byly identifikovány podíly jednotlivých skupin zdrojů znečištění a vytvořeny imisní mapy průměrných ročních koncentrací. Ve vybraných lokalitách pak byla sledována koncentrace PM₁₀, Pb, Cd, Ni a As, stanoven základní expoziční scénář pro standardní osobu a kvantifikován podíl osob, u nichž se projevují zdravotní obtíže v důsledku zvýšené prašnosti z dopravy.

Opomenut nebyl ani „Vliv hluku z dopravy na zdraví“, na nějž se ve svém příspěvku soustředila Ing. D. Potužníková (Zdravotní ústav se sídlem v Pardubicích). Představila základní postup pro hodnocení hluku z dopravy – Autorizační návod č. 15/04 k hodnocení zdravotního rizika hluku v mimopracovním prostředí, jehož základem jsou obecnější metodiky pro hodnocení zdravotních rizik. Vztahy expozice a účinků pro kvantitativní charakterizaci rizika vychází ze dvou základních faktorů: obtěžování obyvatel hlukem a rušení spánku.

Blok uzavřela Ing. J. Rážová (Ministerstvo zdravotnictví ČR) s přednáškou „Doprava a zdraví – širší souvislosti“, která byla zaměřena na konkrétní zdravotně-spoolečenský důsledek dopravy jako jsou vlivy přispívající k životnímu stylu, jenž neprospívá zdraví – omezení fyzicky aktivních způsobů dopravy, spontánních pohybových aktivit a společenských kontaktů vůbec. Nedostatek fyzické aktivity způsobuje nárůst počtu mnoha druhů onemocnění, vč. kardiovaskulárních chorob, diabetes II. typu, rakoviny tlustého střeva, rakoviny prsu, atd. Dalším závažným důsledkem neaktivity je obezita, jejíž

výskyt od 80. let, zejména v evropských zemích, prudce stoupá, a to i u dětí. Podpora fyzicky aktivních druhů dopravy a boj proti obezitě jsou součástí THE PEP, HEPA, Zdraví 21 a dalších mezinárodních i národních aktivit.

Omezení negativních vlivů

Konferenci uzavřel blok nazvaný „Opatření směřující k omezení negativních vlivů dopravy“. V něm nejprve představili Ing. K. Horníček a Ing. M. Dolejší (Ředitelství silnic a dálnic) svůj projekt zaměřený na „Modelování dopravního proudu na vícepruhové komunikaci“. Bylo prezentováno množství zajímavých dat, získaných na základě vyhodnocení automatických sčítačů dopravy, vypovídajících o chování řidičů na českých vícepruhových komunikacích (např. rychlosti vozidel v jednotlivých pruzích komunikace). Tato data sloužila k vytvoření dopravního mikromodelu na vícepruhových komunikacích, který byl zpracován ve spolupráci se společností CITYPlan a jeho vizualizace byla promítnuta v závěru příspěvku.

RNDr. J. Bendl, CSc. (Ministerstvo životního prostředí ČR) se v prezentaci „Opatření směřující k udržitelné dopravě“ zabýval indikátory neudržitelnosti v dopravě, jako jsou emise, spotřeba neobnovitelných zdrojů energie a surovin, změna klimatu, nežádoucí zábory prostoru, zhoršování průchodnosti krajiny pro živočichy a ohrožování ekosystémů, zabití, zranění, nehody a havárie nebezpečného nákladu. Tyto nežádoucí jevy lze snížit zahrnutím externích nákladů do cen dopravy, včasnou podporou a rozvojem alternativních paliv, nabídkou alternativních druhů dopravy, utlumováním bariérového efektu způsobovaného stávající i novou, především dálniční, infrastrukturou, podporou změn směrem ke zvyšování podílu environmentálně šetrnějších druhů na dělbě přepravní práce a také neustálé působení na obecné povědomí veřejnosti.

Poté následovala přednáška RNDr. V. Mikulové (Česká zemědělská univerzita) k tématu „Minimalizace odpadů z dopravy“. Byla prezentována problematika vybraných druhů odpadů (autovraky, oleje, pneumatiky a olověné akumulátory) ve vazbě na dopravu, životní prostředí a na možnosti jejich minimalizace. Byly uvedeny cíle a prioritní oblasti, které jsou součástí strategie pro trvale udržitelný rozvoj a priority politiky životního prostředí a plnění cílů Plánu odpadového hospodářství ČR. Důraz byl také položen na problematiku předcházení vzniku odpadů vycházející legislativně ze Směrnice o odpadech.

V příspěvku „Doprava v ekologické výchově“ připomenula účastníkům konference RNDr. D. Kvasnicková, CSc. (Klub ekologické výchovy) souvislost dopravy, vzdělávání i kvality života. Vyplynulo z něj, že environmentální výchova, vzdělávání a osvěta představuje naprosto nezbytný předpoklad k postupnému utváření životního stylu příznivého pro udržitelný rozvoj. Bylo poukázáno, že na rozdíl od dopravní výchovy, která má u nás velkou tradici, v systému vzdělávání chybí důraz na ekologické chování, jehož těžiště je v poznávání nežádoucích vlivů zejména silniční dopravy na životní prostředí. Přednášku doplnily příklady konkrétních aktivit realizovaných v praxi.

Prezentace Ing. P. Smékala (Centrum dopravního výzkumu) představila moderní „Trendy náhrady konvenčních paliv v dopravě“. Po přehledu vývoje snižování vlivu dopravy na životní prostředí jak zlepšováním kvality pohonných hmot, tak vývojem zařízení pro úpravu spalín, se zaměřil na perspektivní alternativní paliva, tedy stlačený zemní plyn, biopaliva (bionafta, bioetanol) a poukázal na možnosti vývoje vodíkových technologií.

Poslední přednášku pak přednesl Mgr. A. Tým (Národní síť Zdravých měst ČR) pod názvem „Zdravá města, obce a regiony“. Představil aktivity, kterými členská města v různých resortech přispívají ke zlepšování kvality veřejné správy uvnitř úřadů na místní i regionální úrovni na základě přístupů dokumentu Agenda 21, včetně konkrétních příkladů. Společným tématem pro roky 2006–2007 bude téma Bezpečná a udržitelná doprava.

Doprovodný program a závěr

V rámci doprovodného programu konference byl účastníkům předveden meziměstský ekologický autobus EKOBUS Intercity 12, včetně možnosti ukázkové jízdy. Odbornou úroveň konference a její přínos ocenili přítomní představitelé MD ČR – Ing. Olga Křištofiková, zástupkyně ředitele odboru strategií, MŽP ČR – Ing. Rut Bízková, CSc., náměstkyně ministra a CDV – Ing. Pavel Šoukal, CSc., náměstek ředitele pro výzkum a vývoj. V závěru konference účastníci přijali usnesení, ve kterém deklarovali podporu činnosti příslušných resortů v oblasti snižování negativních vlivů dopravy na životní prostředí. Vzhledem k tomu, že ojetá vozidla s málo účinnými nebo neúčinnými katalyzátory jsou významným zdrojem dopravních emisí, bylo doporučeno znovu zavést zákonná opatření omezující dovoz nekvalitních vozidel a přijmout, v souladu se Státní politikou životního prostředí České republiky, opatření vedoucí ke zdokonalení systému kontroly technického stavu motorových dopravních prostředků. Usnesení pak bylo formou dopisu zasláno ministrovi dopravy, ministrovi životního prostředí, ministrovi zdravotnictví, ministrovi pro místní rozvoj a ministrovi průmyslu a obchodu.

Plný text usnesení, stejně tak jako kompletní texty přednášek a powerpointové prezentace jednotlivých vystoupení, jsou k dispozici ke stažení na internetových stránkách Sekce životního prostředí CDV (<http://szp.cdv.cz>).

Ing. Vladimír Adamec, CSc.,
Mgr. Ivo Dostál,
Centrum dopravního výzkumu

Symposium o nezákonné mezinárodní přepravě nebezpečných chemických látek v Průhonicích

Ministerstvo životního prostředí ve spolupráci s Programem OSN pro životní prostředí, jeho divizi pro chemické látky, a za finanční podpory Spolkové republiky Německo uspořádalo Symposium o nezákonné mezinárodní přepravě nebezpečných chemických látek. Symposium se uskutečnilo ve dnech 6.–8. listopadu 2006 v Praze-Průhonicích.

Významný problém

Nezákonná přeprava chemických látek je významným mezinárodním problémem, který má přímý vliv na životní prostředí a lidské zdraví, a to zejména v rozvojových zemích a zemích s transformující se ekonomikou. Ačkoliv se již řadu let na mezinárodní úrovni bojuje za omezení tohoto fenoménu, výsledky dosavadních aktivit nejsou uspokojivé. Proto se stal boj proti nezákonné přepravě jedním z pěti cílů Strategického přístupu k mezinárodnímu nakládání s chemickými látkami (SAICM), který byl chválen Řídící radou UNEP v únoru 2006 v Dubaji.

Česká republika na mezinárodní úrovni dlouhodobě podporuje snahy o omezení nezákonné přepravy chemických látek a užší spolupráci mezinárodních organizací a mnohostranných environmentálních smluv. V rámci 16. zasedání smluvních stran Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu (Praha, 22.–26. 11. 2004), ČR uspořádala ministerský kulatý stůl, jehož výstupem bylo přijetí „Pražské deklarace“ k této otázce. MŽP se rozhodlo přispět také k naplnění SAICM organizací sympozia, které se stalo fórem pro výměnu informací o rozsahu nezákonné přepravy a diskusi o důvodech, proč dosud vytvořené mezinárodní nástroje stále selhávají.

Jednání v Průhonicích.

Foto archiv MŽP

Průběh sympozia

Sympozia se zúčastnilo téměř 50 expertů, zástupců vlád (pracovníků ministerstev životního prostředí a celních správ, inspekce životního prostředí), mezinárodních organizací, i zástupců nevládního sektoru (nevládních organizací a průmyslu). Díky finanční podpoře SRN přijeli do Prahy experti ze všech regionálních skupin OSN.

První den sympozia byl věnován prezentacím problémů jednotlivých regionů souvisejících s nezákonnou

přepravou, popisu existujících aktivit, opatření a mechanismů k jejich řešení. Druhý den pracovali účastníci ve dvou skupinách. Jedna z nich diskutovala rozsah nezákonné přepravy, její typy, jednotlivé složky a následné dopady na životní prostředí a zdraví obyvatel. Druhá skupina měla za úkol zhodnotit efektivitu současných opatření zaměřených na omezení nezákonné přepravy, a sice na úrovni mezinárodní, regionální i národní. Práce skupiny se zaměřila zejména na příčiny nízké efektivity stávajících mnohostranných environmentálních smluv ve vztahu k nezákonným aktivitám v této oblasti.

Výstupy sympozia

Výstupem sympozia je analýza prvků nezákonné přepravy nebezpečných chemických látek a odpadů, možných preventivních a represivních opatření, s jejichž pomocí lze zlepšit efektivitu stávajících mechanismů v boji s nezákonnou přepravou. Na základě této analýzy účastníci sympozia vypracovali souhrn doporučených opatření k omezení nezákonné přepravy a identifikovali subjekty, které se mají podílet na jejich implementaci.

K praktickým a snadno realizovatelným doporučením patří např. doporučení vytvořit na národní úrovni pracovní útvary pro boj s nezákonnou přepravou, které by byly složeny z kontaktních osob pro mezinárodní smlouvy v oblasti nebezpečných chemických látek a odpadů, z pracovníků inspekčních orgánů, orgánů celní správy a dalších relevantních institucí. Symposium rovněž doporučilo věnovat větší pozornost výměně informací o případech nezákonné přepravy a použitých metodách, legislativních a administrativních opatřeních, systémech monitorování a možných dopadech nezákonné přepravy na životní prostředí a veřejné zdraví. V tomto ohledu byla doporučena rovněž širší spolupráce s médii, nevládními organizacemi, občanskou společností a soukromým sektorem. Další doporučení se týkají zejména zlepšení mezinárodní koordinace, získávání dalších informací o nezákonné přepravě, zejména látek dosud nepokrytých mezinárodními smlouvami, šíření povědomí o existujících nástrojích a informačních zdrojích. Naplnění výše uvedených doporučení bude záviset zejména na politické vůli, dostupnosti a efektivnímu využití finančních prostředků.

*Ing. Klára Quasnitzová,
zástupkyně ředitele odboru mnohostranných vztahů
MŽP*

*Ing. Jakub Achřer,
odbor ochrany ovzduší MŽP*

8. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti: čekání na změny

Napovědět, na kolik pokročily smluvní strany při realizaci Úmluvy o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological Diversity, CBD*) a nakolik jsou ještě zahlceny přípravou a schvalováním nových a nových témat, mělo v pořadí již 8. zasedání konference smluvních stran. Uskutečnilo se ve dnech 20.–31. března 2006 a bezprostředně navazovalo na 3. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti, sloužící jako zasedání smluvních stran Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti (13.–17. března 2006).

Na místo činu

Když v samém závěru předcházejícího 7. zasedání COP, které proběhlo v únoru 2004 v malajské metropoli Kuala Lumpuru, oznámili zástupci Brazílie, že se příští vrcholné politické zasedání CBD bude konat v jejich zemi, pochyboval asi jen málokdo, že hostitelem COP bude Rio de Janeiro. Úmluva by se po 14 letech vrátila symbolicky na místo činu. Po oznámení, že mezi brazilskými městy, které se o uspořádání osmého zasedání konference smluvních stran CBD ucházely, nakonec uspěla Curitiba, sáhla většina delegátů po zeměpisném atlase nebo využila internetový vyhledávač. Ve hře totiž bylo nejen zmiňované Rio de Janeiro, ale i další známé velkoměsto Sao Paulo nebo proslulý klenot moderní architektury, budovaný od 60. let 20. století uprostřed deštného pralesa z podnětu prezidenta českého původu Juscelina Kubitscheka de Oliveiry – Brasília. Obdobně jako Malajsie patří také Brazílie mezi tzv. státy s megadiverzitou, v níž je soustředěna většina druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Na jejím území se vyskytuje vůbec nejvíce druhů ze všech zemí světa, podle některých názorů až třetina všech známých suchozemských druhů.

Volba na Curitiba nepadla náhodou. Rychle se rozvíjející velkoměsto na jihovýchodě země mohlo účastníkům konference poskytnout bezpochyby větší bezpečnost než jeho hlavní konkurenti, zejména velkoměstské aglomerace. A co víc, jak samotná Curitiba, tak stát Paraná, jehož hlavním městem se stala, představují nejen v Brazílii, ale v celé Latinské Americe průkopníky ve vztahu k životnímu prostředí.

Druhý největší brazilský deštný prales, atlantický deštný prales, patří mezi pět nejvýznamnějších celosvětových „horkých míst biologické rozmanitosti“ (*biodiversity hotspots*). Jako „horké místo“ označujeme oblasti s vysokou druhovou bohatostí (počtem druhů), značným počtem endemitů a vysokým stupněm poškození původních biotopů lidskou činností. Odborníci se domnívají, že se v atlantickém deštném pralesu vyskytuje 2100 druhů suchozemských obratlovců a 10 000 druhů rostlin. Atlantický deštný prales kdysi pokrýval 15 % brazilského území. Dnes z něj zůstaly zbytky, poněkud právě ve státu Paraná: Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu UNESCO je vyhlásila jako biosférickou rezervaci. Odhaduje se, že stát Paraná přišel od r. 1905 celkově o 97 % původních lesů.

Paraná a životní prostředí

Aby podpořila migraci některých živočichů mezi zbývajících přírodních biotopů, přistoupila vláda státu Paraná k vytváření biokoridorů. Úbytek ohrožených druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů i samotného atlantického pralesa se snaží zastavit vzdělávacími programy, zaměřenými na zemědělce. Zdá se to neuvěřitelné, ale drobní rolníci ve státě Paraná vyrábějí 88 % zemědělské produkce celé Brazílie. Jiný projekt usiluje o obnovu vegetace podél řek a o navrácení celých povodí do přírodně blízkého stavu. Kromě toho stát Paraná významným způsobem podporuje zřizování soukromých chráněných území a rozšiřování organického zemědělství. Podle rozhodnutí místní vlády by všechny školní jídelny měly přednostně používat výrobky organického zemědělství. Jako první brazilský stát vůbec Paraná přijala právní normu, nařizující výrobcům a prodejům značení geneticky modifikovaných zemědělských výrobků, zejména sójových bobů a osiva. Chráněná území dnes pokrývají ve státě Paraná 37 000 km², tedy 18,5 % jeho celkové rozlohy.

V rekultivovaném lomu v jedné z novějších městských čtvrtí byla v r. 1992 u příležitosti UNCED otevřena univerzita pro studium při zaměstnání, zaměřená právě na problematiku životního prostředí. Jedná se o vůbec první školu tohoto typu na světě. Nese jméno jednoho z iniciátorů jejího zrodu, proslulého francouzského oceánografa a ochránce životního prostředí Jeana Jacquesse Cousteaua.

Obrovský zájem

I když se očekávalo, že curitibské jednání přiláká řadu zájemců, skutečnost předčila všechna očekávání. Na městském výstavišti, kde se obvykle konají obchodní veletrhy a expozice a kde jednání COP probíhalo, se celkově registrovalo 4080 delegátů. Zastupovali nejen 160 států, které se staly smluvními stranami CBD, a Evropská společenství (ES), ale i další vlády, mezinárodní mezivládní organizace včetně institucí OSN, univerzity a vědeckovýzkumná pracoviště. Více než tisícovku delegátů vyslaly do Curitiba nevládní organizace a občanská sdružení. Ve srovnání s jinými obdobnými akcemi byl v mnohem větší míře zastoupen i soukromý sektor. Organizátorům pomáhaly i 4000 dobrovolníků z celé země, poněkud studentů a seniorů. Protože jihovýchodní Brazílii osídlili evropští přistěhovalci, řada z nich, oblečených do nezaměnitelných zelených triček s krátkým rukávem, hovořila kromě portugalského jazykem svých předků.

Na rozdíl od jiných obdobných akcí se organizátoři snažili viditelně pojmout zasedání tak, aby co možná nejméně poškozovalo životní prostředí. Na výzvu nositelky Nobelovy ceny míru Wangari Maathai slíbil guvernér státu Paraná na počest 8. zasedání konference smluvních stran Úmluvy vysadit na území státu do konce r. 2006 8 milionů stromů. Hnutí *Zelený pás*, založené původně v Keni právě paní Maathai, vysadí v letech 2006–2008 stromy jako náhradu za papír, spotřebovaný za toto období sekretariátem CBD. V předvečer zasedání oznámil brazilský prezident Luiz Inácio Lula da Silva, že svým dekretem v nejbližších třech letech vyhlásí jako nová chráněná území část amazonského pralesa o rozloze 64 000 km², tedy ploše dvakrát tak velké jako Belgie: 7 z těchto plánovaných rezervací se nachází na západě státu Pará, oblasti silně poznamenané ničením životního prostředí a spory o pozemky, 5 jich spadá do státu Amazonas. Jejich cílem je zajistit, že výstavba plánované transamazonské dálnice nezpůsobí nekontrolované odlesňování sousedících území, tak jak tomu bylo vždy v minulosti. Vláda státu Amazonas by k tomu, aby chráněná území plnila své funkce, potřebovala přinejmenším desetkrát více finančních prostředků, než má v současnosti k dispozici. Snahou brazilské vlády je v budoucnosti chránit původní biotopy na ploše 500 000 km². Pro porovnání, stejné rozlohy dosahuje Španělsko, po Ruské federaci a Francii třetí největší stát Evropy. Ministerné životního prostředí Marina Silvová, která zasedání předsedala, si získala popularitu mezi delegáty rozvojových zemí i nevládních organizací viditelnou snahou podstatně omezit odlesňování, zejména ničení amazonského pralesa. Od chvíle, kdy nastoupila do úřadu, se v Brazílii snížilo odlesňování o plných 30 %! I když úbytek lesů zůstává ve zmiňované zemi i nadále vysoký a je větší než v době konání UNCED, důslednost Silvové si jistě zaslouží uznání. Podařilo se jí kupř. přesvědčit velké brazilské firmy, které se vůbec nezabývají těžbou a zpracováním dřeva, aby investovaly 250 milionů USD (5,6 miliardy Kč) do zalesňování ploch, které kdysi byly přírodním lesem, a to i přesto, že dvě třetiny rozlohy Brazílie stále pokrývá přirozená vegetace.

Atlantský deštný prales ve východní Brazílii představuje jedno z pěti vůbec nejvýznamnějších „horkých míst“ biologické rozmanitosti na světě

Foto Jan Plesník

Přístup ke genetickým zdrojům

Největší pozornost delegátů a hostů 8. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti vzbuzovala již zmiňovaná politicky ožehavá **otázka přístupu ke genetickým zdrojům a rozdělování přínosů vyplývajících z jejich využívání**, zkracovaná podle svého označení v angličtině na ABS. Úmluva totiž vychází z předpokladu, že státy mají suverénní právo na své biologické zdroje, ale současně odpovídají za ochranu biodiverzity na svém území a za využívání biologických zdrojů udržitelným způsobem. Uvedená samozřejmost tohoto tvrzení je jen zdánlivá: do sjednání CBD byly genetické zdroje nezářídka považovány za majetek buď nikoho, nebo všech. Po delší a místy poněkud vzrušené diskusi se smluvní strany dohodly, že se dohodnou. Konkrétně, že do r. 2010 dospějí ke shodě, jak vlastně má vypadat mezinárodní režim, upravující využívání genetických zdrojů v mezinárodním měřítku. Zůstává otevřenou otázkou, zda půjde o jediný právně závazný protokol obdobný Cartagenskému protokolu o biologické bezpečnosti, nebo zda jej bude tvořit několik směrnic či zásad, doplněných úmluvami, sjednanými v rámci Organizace Spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO). Stejně dopadla jednání o další části ABS, mezinárodně uznávaném certifikátu, jenž by umožnil jednoznačně určit původ určitého genetického zdroje. Smluvní strany již dnes mohou při výměně genetických zdrojů postupovat podle vzájemně dohodnutých podmínek a na základě předběžného souhlasu. Bohužel zatím jen 23 smluvních stran CBD již přijalo pro přístup ke genetickým zdrojům a rozdělování přínosů z nich vyplývajících určitá pravidla a pouze necelá polovina ze zemí, pro něž je CBD závazná, jmenovala instituci, zodpovědnou za tuto problematiku v celostátním měřítku.

Pro někoho může být skutečnost, že státy dospěly k dohodě, že se přístup ke genetickým zdrojům bude řídit mezinárodním režimem, a to v souladu s cíly Úmluvy o biologické rozmanitosti, málo. Na druhou stranu, v ideologicky motivované debatě může být tento příslib určitým východiskem, zvláště vezme-li v úvahu, že úmluva v této záležitosti dlouhou dobu přešlapovala na místě, pokud vůbec přešlapovala.

Co je a co není genetický materiál, stanovuje Úmluva o biologické rozmanitosti značně široce. Jako *genetický materiál* označuje jakýkoli materiál rostlinného, živočišného, mikrobiálního nebo jiného původu, který obsahuje funkční geny (jednotky dědičnosti). *Genetickým zdrojem* potom rozumíme genetický materiál skutečné nebo potenciální hodnoty, a to včetně produktů soudobých biotechnologických postupů. Je zřejmé, že genetické zdroje jsou v tomto pojetí podmnožinou *biologických zdrojů*.

Genetické pirátství

Biopirátstvím máme na mysli činnost, kdy jsou konkrétní genetický zdroj nebo tradiční znalost jeho využívání získány bezplatně v rozvojové nebo postkomunistické zemi bez jejich předcházejícího souhlasu a poté patentovány v určitém hospodářsky vyspělém státě, nejčastěji nadnárodní farmaceutickou nebo zemědělskou firmou. Podle mezinárodního práva se pa-

tent vztahuje na inovace, takže vylučuje tradiční postupy, předávané z generace na generaci (viz níže). Dohoda o obchodních právech duševního vlastnictví (*Trade Related Intellectual Property Rights, TRIPS*), uzavřená mimo strukturu OSN v rámci Světové obchodní organizace (*World Trade Organisation, WTO*), na rozdíl od CBD neuznává svrchovanost států a komunit nad jejich genetickými zdroji. Vychází totiž z předpokladu, že účinná práva na genetický zdroj má jedinec nebo firma jen tehdy, pokud si je nechají patentovat. Vlastník patentu má potom možnost jej obchodně využívat obvykle 17–20 let. Zejména rozvojové státy požadují, aby alespoň patenty, založené na tradiční znalosti určité složky biologické rozmanitosti, byly vyloučeny z platnosti TRIP.

Více než 70 % léčiv, které vykazují nadějný výsledek při léčení a předcházení rakovině, pochází z rostlin, žijících v tropických deštných pralesích. Alkaloidy z madagaskarské rostliny *Cataranthus roseus* tvoří základ dvou léků proti rakovině. Díky jim se pravděpodobnost, že dítě přežije leukémií, zvýšila z původních 5–25 % na současných 80 %. Firma, která je vyrábí, získává jejich prodejem 100 milionů USD (2,2 miliardy Kč) ročně. Dokonce i v tak hospodářsky vyspělé zemi jako jsou USA pocházejí aktivní látky ve 40 % všech předepsaných léků z rostlin, mikroorganismů a živočichů a nejsou připravovány synteticky.

Soustavu vodopádů na řece Iguazú na brazilsko-argentinské hranici vyhlásilo UNESCO světovým dědictvím. Počet vodopádů kolísá podle množství vody v řece, jsou celkově široké 4 km a padají z výšky až 90 m. Na snímku pohled do Dávlova chřtánu z brazilské strany. V červenci 2006 v důsledku mimořádného sucha vyschly úplně.

Foto Jan Plesník

Zastánci nekontrolovaného přístupu ke genetickým zdrojům a jejich neomezeného využívání argumentují nejčastěji tím, že vývoj vlastních preparátů stojí farmaceutické nebo kosmetické firmy velké peníze. Tvrdí totiž, že tradiční znalost některých složek biodiverzity (viz níže) představuje často jen podnět pro finančně náročný výzkum, zkoumané organické sloučeniny jsou poté významně změněny a následně vyráběny synteticky. Zkušenosti z činnosti Světové banky a Mezinárodního měnového fondu ukazují, že finanční prostředky se jen málokdy dostanou k těm, kteří je potřebují nejvíce. Navíc podle těchto názorů nesouvisí většina hospodářských činností v ekonomicky vyspělých státech s patenty, takže CBD připra-

vovaný mechanismus přístupu ke genetickým zdrojům a rozdělování přínosů z jejich využívání problém neřeší. Odpůrci mezinárodního mechanismu pro ABS rovněž zpochybňují, zda je tak širokou problematiku s přemírou možných konkrétních situací vůbec možné postihnout jediným způsobem.

Diskuse o technologiích

Také debata o **technologiích, řídicích rostlinné geny** (*Genetic Use Restriction Technologies, GURT*), se nesla v často nesmiřitelném ideologickém duchu a smluvní strany se v ní opět rozdělily do dvou táborů, ne nepodobných jednání o přístupu ke genetickým zdrojům a rozdělování přínosů vyplývajících z jejich využívání. Jejím nejpodstatnějším výstupem zůstává prodloužení zákazu ověřovat uvedené biotechnologie v terénních podmínkách. Důvod je prostý: podle většiny delegátů nám chybějí údaje, bez nichž nemá smysl se pokoušet vyhodnotit možný dopad zmiňovaných biotechnologií na biodiverzitu. Neuspěl tak návrh oponentů včetně Rakouska, hovořícího jako předsedající země jménem EU, aby byly jednotlivé technologie, řídicí geny, pečlivě posuzovány případ od případu.

GURT zahrnují biotechnologické metody, produkuje geneticky upravené rostliny, u nichž můžeme podle potřeby jejich geny „zapínat“ nebo „vypínat“. Tzv. *technologie terminátora* produkují rostliny, které se stávají po jedné vegetační sezóně sterilní. Někdy je proto označujeme s určitou nadsázkou jako „sebevražedná semena“. Rolníci by se tak jejich setbou dostali do situace, kdy by si nemohli uložit stranou část úrody obilí nebo kukuřice jako osivo pro příští sezónu. Na jaře by museli znovu semena nakoupit u velkých biotechnologických firem. Uvažuje se dokonce i o *verminátorech*, tedy rostlinách, produkovaných tzv. „technologií zrádce“, u nichž některé žádoucí procesy jako je právě produkce semen začnou probíhat teprve tehdy, když se do jejich organismu dostanou určité agrochemikálie: obvykle je vyrábí stejná firma, která prodává vlastní rostliny. OSN odhaduje, že na odkládání části úrody na výsev v příštím roce nebo na výměnu se sousedy závisí na celé planetě existenčně na 1,4 miliardy lidí, hlavně chudých rolníků v rozvojových zemích. Americké, kanadské a evropské firmy, jež uvedené technologie vyvíjejí prozatím v laboratořích (zatím známe jediný případ, kdy byly GURT testovány ve sklenících, a tím je americká firma Delta & Pine Land, největší světový producent bavlníkových semen), argumentují jejich vysokým výnosem a zejména tím, že právě produkty GURT, hlavně verminátory, na rozdíl od jiných geneticky modifikovaných organismů můžeme, pokud by se ukázalo, že působí negativně na okolní prostředí nebo lidské zdraví, vypnout. Poukazují na to, že vzhledem k ceně jsou GURT určeny spíše pro zemědělce z hospodářsky vyspělých států. V r. 2005 získala výše zmiňovaná firma spolu s Ministerstvem zemědělství USA patenty na GURT v EU a Kanadě.

I když se problematice alespoň některých geneticky modifikovaných organismů věnuje v rámci CBD již zmiňovaný Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti, vrátil se čertík GMO kromě GURT na program 8. zasedání COPO ještě jinak. Při projednávání

tematického pracovního programu pro lesní biologickou rozmanitost vyvstala otázka, nakolik mají být při zalesňování vysazovány stromy s upravenou genetickou informací. Zejména některé africké státy jako Libérie, podporovány nevládními organizacemi, volaly po jejich úplném zákazu. Nakonec přišli vyjednávači EU s kompromisním textem, který doporučuje smluvním stranám CBD uplatňovat v této problematice princip předběžné opatrnosti. Současně by měla SBSTTA na základě podrobné objektivní rešerše existujících informací o možném vlivu geneticky upravených stromů na okolní biodiverzitu navrhnout další postup.

Symbolem státu Paraná se stala ohrožená araukárie neboli blahočet *Araucaria angustifolia*. Strom dorůstá výšky až 50 m a jeho semena jsou jedlá

Foto Jana Brožová

Ostrovní ekosystémy

Všechny tematické pracovní programy, přijaté až dosud CBD, jsou zaměřené na biodiverzitu hlavních typů ekosystémů. **Ostrovní biodiverzita** se z tohoto přístupu poněkud vymyká, už proto, že ostrovní ekosystémy představují ekokomplexy, složené přinejmenším ze dvou zmiňovaných základních typů ekosystémů (vedle ekosystémů lidských sídel a arktických či antarktických ekosystémů).

Důvodů, proč se smluvní strany rozhodly rozšířit soubor tematických pracovních programů právě o ostrovní biodiverzitu, najdeme hned několik. Zejména velké ostrovy a souostroví ležící v tropech a subtropích se vyznačují velkým počtem druhů (druhou bohatostí neboli alfa-diverzitou) planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Naopak i na rozlohou malých, ale od pevniny dostatečnou dobu oddělených ostrovech se mnohdy mohly vyvinout nové druhy, vyskytující se právě jen na nich: jedná se o modelový příklad endemismu.

Podle ostrovní biogeografie, jejíž základy byly formulovány na konci 60. let 20. století, souvisí jak počet druhů, tak rychlost jejich obměny matematickým způsobem na velikosti ostrova: malé ostrovy osídluje méně druhů, které na nich vymírají rychleji. Počet druhů se rovněž zvyšuje se stářím ostrova a klesá se vzdáleností od nejbližšího zdroje jedinců schopných jej osídlit, obvykle pevniny. Brzy se ukázalo, že alespoň část zmiňovaných zákonitostí platí i pro izolované plošky určitého biotopu na pevnině, označované jako „pevninské ostrovy“.

Izolovanost ostrovů s sebou ovšem přináší i další charakteristickou vlastnost *bioty* (živé složky ekosystému), a to je její zvýšená zranitelnost zásahy z vnějšího prostředí (*disturbancemi*). Zejména na ostrovech, kde se přirozeně nevyskytovali žádní predátoři, znamenal příchod lidí citlivý zásah do původních populací a společenstev volně žijících živočichů. Nepřekvapí nás, že se na ostrovech ve srovnání s pevninskými neizolovanými ekosystémy projevil výrazně vliv invazních nepůvodních druhů, které ohrožují jiné druhy, biotopy a ekosystémy.

Další, nezanedbatelná příčina, proč se bude Úmluva o biologické rozmanitosti zabývat ostrovní biodiverzitou, je spíše politická. Řada ostrovních států patří v celosvětovém měřítku mezi hospodářsky nejméně vyspělé státy: jmenujme alespoň karibské Haiti, africký Madagaskar či Kapverdské ostrovy nebo malé státy Kiribati, Vanuatu a Šalamounovy ostrovy v Tichém oceánu. Schválení samostatného tematického programu CBD 8. zasedáním konference smluvních stran pro ně mj. znamená, že v mezinárodních institucích jako je Světová banka a Světový fond životního prostředí (*Global Environment Facility, GEF*) a v oficiální rozvojové pomoci, poskytované ekonomicky rozvinutými státy, snadněji dosáhnou na finance, určené na naplňování Úmluvy o biologické rozmanitosti.

Taxonomie a ochrana přírody

Jedním z nezbytných předpokladů účinné ochrany druhů zůstává jejich popis a třídění do systematických jednotek. Význam **taxonomie** pro ochranu přírody podtrhují dva důležité vědeckotechnické přístupy. Bouřlivý rozvoj genomiky nám umožní rychle a levně určit genetický materiál (kyselinu deoxyribonukleovou, DNA) jakéhokoli druhu. Genomika je vědní obor, jehož snahou je určit úplnou primární strukturu (pořadí bází) DNA studovaného druhu a vytěžit z této znalosti co nejvíce informací, zejména určit jednotlivé geny a jejich funkční vztahy. Úkolem genomiky je stanovit úplnou dědičnou informaci organismů a vyložit ji ve světle životních pochodů.

Druhý přístup vychází z viditelného pokroku, kterého bylo dosaženo při vývoji informačních technologií, zejména metod skladování informací. Představa, že taxonomové budou mít k dispozici všechny nezbytné informace v přístroji o velikosti kapesního počítače a že při určování a třídění organismů budou běžně používat digitální kamery a fotoaparáty, již zdaleka nepatří do sci-fi literatury. Podle střízlivých odhadů by použití soudobých postupů mohlo zvýšit počet druhů popsanych za rok 100x.

Přestože naše informace o druhové bohatosti organismů nejsou ani zdaleka úplné a většina zemí čelí nedostatku taxonomických informací, potýká se taxonomie s řadou problémů, protože byla neprávem označena za neperspektivní obor. Ve světě taxonomů nepřibývá a jejich průměrný věk se zvyšuje. Popisu nových druhů flóry a fauny se věnuje na celém světě jen 6000 odborníků s vědeckou hodností Ph.D. (doktor filozofie), z toho polovina z nich působí v USA. Současně klesá počet univerzit, kde se taxonomie jako samostatný obor vyučuje. Odborníci, zabývající se tříděním a popisem organismů, mají k dispozici stále méně finančních prostředků.

Ačkoliv Evropa včetně její střední části patří z hlediska stupně poznání bioty k nejlépe prozkoumaným oblastem Země a taxonomie zde má dlouhou tradici, naše znalosti o druhové bohatosti ČR nejsou úplné a u méně známých a skrytě žijících taxonů, jejichž výzkum vyžaduje náročnější přístroje a použití soudobých biosystematických metod, jsou značně roztržité. Kromě změn v areálu rozšíření, zaznamenaných u řady druhů, jsou i z ČR každoročně hlášeny pro vědu nové druhy. Bylo také přehodnoceno taxonomické postavení některých poddruhů, takže jsou nyní považovány za samostatné druhy. Na základě nejnovějších údajů odhadujeme, že se na území ČR vyskytuje 102 500 druhů, přičemž do tohoto počtu nejsou započteny viry, bakterie a jednobuněční živočichové: zatím zaznamenáno jich bylo 72 000.

Rozvoj bioinformatiky

S taxonomií a rozvojem soudobých informačních technologií úzce souvisí **bioinformatika**. Jako bioinformatika jsou označovány nástroje a metody uchovávání, zpracování a rozšiřování biologických údajů, původně pro účely genomiky. Údaje o druzích jsou stále rozptýlené, a to nejen z taxonomického hlediska. Podle některých odborníků přitom dnes existuje třikrát více vědeckých jmen než je počet popsáných druhů.

Řešení představuje převedení co nejvíce informací do elektronické podoby a jejich bezplatné zpřístupnění na internetu. V posledních 15 letech vzniklo hned několik iniciativ usilujících o shromáždění digitálních taxonomických a dalších údajů o volně žijících organismech on-line jako program DIVERSITAS/Druhy 2000 (*Species 2000*) a zejména Světová informační soustava o biodiverzitě (*Global Biodiversity Information Facility, GBIF*).

Jednou z iniciativ, usilujících o popsání druhové bohatosti na Zemi, je americká *Nadace Všechny druhy (ALL Species Foundation)*. Jestliže v současnosti známe 1,7 milionů druhů a planetu Zemi obývá 10–30, podle některých údajů až 100 milionů druhů (novější zjištění, na nichž se podíleli také čeští vědci, se přiklání spíše k nižší krajní hodnotě) a ročně je popsáno 15 000 pro vědu nových druhů, budou všechny druhy při současné rychlosti známy nejdříve za 90–120 let. Nadace hodlá získat stejnou podporu veřejnosti a politiků, jaké se těšili badatelé, řešící projektu *Lidský genom*. Ten stál tolik co náklady na popis 10 milionů nových druhů. Pokud takovou podporu získá, mohlo by se v příštích 25 letech podařit určit všechny druhy na Zemi. Odhaduje se, že náklady na

popsání jednoho nového druhu mohou dosáhnout 500 USD (11 000 Kč).

Taxonomická iniciativa

Pomoci překonat nedostatečné taxonomické znalosti by smluvním stranám CBD měla **Světová taxonomická iniciativa (Global Taxonomy Initiative, GTI)**. Jako průřezová činnost má být začleněna do všech tematických programů. Delegáti doporučili zřídit na podporu taxonomického výzkumu především v rozvojových zemích a v zemích s transformujícím se hospodářstvím zvláštní fond. Podpořili rovněž snahu o vypracování dostupného seznamu všech známých druhů, z něhož by měl později vzniknout průběžně aktualizovaný celosvětový podrobný soupis všech známých druhů.

Jednou z příčin, proč se Úmluvě o biologické rozmanitosti nedaří více podporovat žádoucí rozvoj taxonomie, zůstává skutečnost, že zdaleka ne všechny smluvní strany jmenovaly instituci a osobu, která by v daném státě koordinovala naplňování bezpochyby potřebných činností, zahrnutých do GTI.

Program pro suché ekosystémy

Rok 2006 vyhlásila Organizace spojených národů Mezinárodním rokem pouští. Ostatně tomuto tématu byl věnován i letošní Mezinárodní den biologické rozmanitosti, připadající na 22. květen, kdy byla v r. 1992 v keňském Nairobi CBD přijata. Jednání v Curitibě schválilo konkrétní cíle tematického **programu pro suché a subhumidní ekosystémy**.

Jako suché ekosystémy označujeme ekosystémy, v nichž je produktivita rostlin omezena dostupností vody. V současnosti pokrývají asi 41 % zemské souše a žije v nich přibližně třetina obyvatelstva Země: 90 % všech suchých oblastí se nachází v rozvojových zemích. Už dnes je až 70 % všech suchých ekosystémů na naší planetě poškozeno činností člověka do té míry, že ztratily svou původní produktivitu.

Protože se opatřením proti rozšiřování pouští a polopouští a poškozování půd věnuje zvláštní mezinárodní mnohostranná úmluva, Úmluva Spojených národů o boji proti desertifikaci v zemích trpících velkým suchem nebo desertifikací, zejména v Africe (UNCCD), byl smluvními stranami Úmluvy o biologické rozmanitosti odsouhlasen společný program činnosti obou konvencí.

Desertifikaci nechápeme přirozené rozšiřování již existujících pouští, ale jedná se o poškozování půdy v pouštních, polopouštních a suchých subhumidních oblastech. Zatímco horní půdní vrstva se vytváří celá století, může být odváta nebo odnesena vodní erozí během několika let. Desertifikaci nejvíce trpí státy, tvořící pás jižně od Sahary: kupř. jen v Súdánu postoupila poušť od r. 1990 o 100 km.

I přes naše omezené znalosti biodiverzity suchých oblastí je zřejmé, že klíčovou roli pro její zachování hrají v různých částech světa mokřady, nacházející se v pouštních a polopouštních regionech. Poznatky ekologie obnovy (*restoration ecology*) jako sice mladého, ale překotně se rozvíjejícího vědního oboru mohou napomoci revitalizaci ploch, postižených desertifikací. Na poškozování půd a další rozšiřování

pouští a polopouští má a bude mít nemalý dopad probíhající a očekávaná změna podnebí. Poradní orgán pro vědecké, technické a technologické záležitosti proto po důkladné rešerši navrhne nejúčinnější preventivní opatření, jak zmiňované působení klimatických změn omezit právě v aridních a semiaridních oblastech na nejmenší možnou míru.

Zapojení domorodců

Jinou, politicky neméně ožehavou otázkou představuje **zapojení domorodého a původního obyvatelstva do realizace CBD**. Úmluva na něj pamatuje v článku 8(j).

V něm se smluvní strany zavazují, že v mezích svého zákonodárství budou respektovat, chránit a udržovat poznatky, inovace a metody domorodých a místních společenství, ztělesňující tradiční způsob života, vhodný pro ochranu a udržitelné využívání biodiverzity. Současně budou podporovat jejich širší využívání jen se souhlasem a zapojením nositelů takových poznatků, inovací a metod a zasadí se o spravedlivé rozdělení přínosů, vyplývajících z využívání obdobných poznatků, inovací a metod.

Tradiční, nepsaná znalost využití určitých složek biologické rozmanitosti, předávaná z generace na generaci, souvisí především s již zmiňovaným rovnoprávným a spravedlivým rozdělováním přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů včetně odpovídajícího přístupu k nim. Hledání kompromisu mezi neoddiskutovatelnou skutečností, že smluvními stranami CBD se – s výjimkou ES – mohou stát pouze vlády nezávislých států na jedné straně a viditelnou potřebou omezit biopirátství, které nejvíce poškozuje právě hospodářsky méně vyspělé země, na straně druhé, zabralo značnou část jednání o této problematice. I tady je zřejmé, že způsob, který umožní aktivní zapojení domorodého a místního obyvatelstva do realizace CBD, bude muset být vzhledem k rozdílným podmínkám různých států značně obecný. Význam této pro Středoevropany poněkud odtažené otázky dobře vystihuje hostitelská země. Brazílie patří mezi státy, kde byla určitou dobu oficiální vládní politikou omezování práv domorodého obyvatelstva, zejména v Amazonii. Pod tlakem světové veřejnosti musela federální vláda – alespoň oficiálně – svůj postoj přehodnotit. I beztak čelí domorodí obyvatelé největšího latinskoamerického státě nelítostnému civilizačnímu tlaku. Paradoxy globalizace potvrzovali zástupci brazilských domorodých kmenů, kteří se zúčastnili jednání v tradičních krojích a o přestávkách v počítačovém sále surfovali na internetu.

Zlepšit tok informací

Řada delegátů považuje zlepšení **informování, vzdělávání a uvědomování veřejnosti** za jeden z možných způsobů, jak reálně naplňovat Úmluvu o biologické rozmanitosti. Získávání podpory politiků, řídicích pracovníků, dětí a mladých lidí a dalších cílových skupin obyvatelstva pro péči o biologickou rozmanitost na všech jejích úrovních významně ztěžuje samotné pojetí biodiverzity. Podle nedávno provedeného šetření se kupř. většina obyvatel Austrálie domnívá, že biodiverzita je obchodní značkou práškové šetrnosti k životnímu prostředí. Příznačné je,

že větší ohlas hromadně sdělovacích prostředků než 8. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti vyvolal seminář o možných dopadech ptačí chřipky na biodiverzitu, organizovaný v předvečer zasedání CBD Programem OSN pro životní prostředí (UNEP) a SBSTTA. Potvrzuje se, že nevládní organizace dokáží při působení na nejširší veřejnost využívat mnohem lépe než státní správa soudobé informační technologie jako je internet nebo krátké zprávy, přenášené mobilními telefony. Stejně jako v řadě jiných otázek i při informování, vzdělávání a uvědomování veřejnosti o otázkách biologické rozmanitosti zůstává problémem najít přijatelný kompromis mezi nepochybnými celosvětovými prioritami a konkrétními, často dlouhodobě utvářenými podmínkami jednotlivých zemí. Schválený realizační plán informování, vzdělávání a uvědomování veřejnosti se o to snaží rozumným způsobem. Konference podpořila návrh, aby OSN vyhlásila rok 2010 Mezinárodním rokem biologické rozmanitosti.

Výhled světové biodiverzity

V průběhu konference bylo oficiálně představeno druhé vydání publikace *Výhled světové biodiverzity* (*Global Biodiversity Outlook, GBO*). Zatímco první vydání, které se díky podpoře velvyslanectví Nizozemského království v ČR, MŽP a občanského sdružení EkoCentrum Brno dočkalo v r. 2004 péči nakladatelství Scientia komentovaného překladu do češtiny, podává celkový přehled o stavu biologické rozmanitosti na Zemi a o vzniku a vývoji Úmluvy o biologické rozmanitosti, zaměřuje se nová verze GBO zejména na výše uvedený závazek, přijatý vrcholnými politickými fóry OSN, Evropy a EU, do r. 2010 podstatně omezit nebo dokonce zastavit celosvětový úbytek biologické rozmanitosti. Publikace je založena na závěrech rozsáhlého megavědeckého projektu **Hodnocení ekosystémů na přelomu tisíciletí** (*Millennium Ecosystem Assessment, MA*) a je dostupná na internetové adrese <http://www.biodiv.org/doc/gbo2/cbd-gbo2.pdf>.

Delegáti se podrobně zabývali také výstupy uvedeného projektu, který byl představen již předcházejícímu, 7. zasedání COP. Jeho řešitelé připravili pro CBD zvláštní zprávu, týkající se právě biologické rozmanitosti. Rozhodnutí curitibské konference doporučuje, aby se obdobná hodnocení vývojových trendů ekosystémů, zejména ekosystémových statků a služeb, uskutečnila i v rámci určitých částí světa nebo jednotlivých zemí. Důležité jsou zejména scénáře předpokládané politické, hospodářské, společenské a environmentální odezvy na předpokládané změny ve fungování ekosystémů.

Francouzská vláda uvažuje, že pro hodnocení stavu prostředí ve své zemi použije metodiku, navrženou MA. Přestože se bruselská Evropská komise (EK) stavěla k výše uvedenému projektu rezervovaně, pověřila odbornou instituci ES, Evropskou agenturu životního prostředí (*European Environment Agency, EEA*), aby do r. 2012 vypracovala pro Evropu obdobné hodnocení. Odborníci při něm využijí ekosystémového účetnictví (*ecosystem accounting*), které se spíše než na ekosystémové procesy soustřeďuje na změny stavu ekosystémů.

Kritika SBSTTA

V souvislosti s MA byla v Curitibě nastolena další otázka. Část delegátů vystoupila s oprávněnou kritikou, že poradní vědecký panel CBD, SBSTTA, ztrácí svůj vědecký a odborný charakter a dostává se do vleku politických a ideologických debat. Řešení spatřují v tom, že by se podobně jako je tomu v případě *Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC)* ustavil nový mezivládní panel, zabývající se nejrůznějšími otázkami biologické rozmanitosti. Ačkoliv tento návrh podporuje významně kupř. Francie (někdy se hovoří i o Chiracově iniciativě), zatím se zdá, že smluvní strany nejsou obdobnému řešení příliš nakloněny prostě proto, že alespoň některým současný stav vyhovuje. V době, kdy má CBD značné problémy sestavit rozpočet a musejí být zvyšovány členské příspěvky, váhají některé vlády přijmout rozhodnutí, vyžadující po nich další rozhodně nemalé výdaje.

Nové činnosti

Z činností, nově přijatých COP, zmiňme alespoň dvě. **Iniciativa pro výživu a zemědělství**, vyvolaná CBD, FAO a Mezinárodním ústavem rostlinných genetických zdrojů (*International Plant Genetic Resources Institute, IPGRI*), se zaměřuje na uchování rozmanitosti kulturních plodin, a to jak na druhové, tak genetické úrovni. Reaguje na úbytek původních odrůd a kultivarů plodin, často výborně přizpůsobených místním podmínkám, které jsou nahrazovány omezeným počtem vysoce produktivních, pěstovaných zejména v hospodářsky rozvinutých zemích.

V průběhu historie lidé využívali pro svou obživu na 10 000 rostlinných druhů. Zavádění omezeného počtu soudobých, mimořádně stejnorodých a z obchodního hlediska výnosných odrůd plodin vedlo k tomu, že v současnosti pěstujeme pouze 150 rostlinných druhů, z nichž ovšem jen 12 zabezpečuje přibližně tři čtvrtiny naší rostlinné potravy: polovinu všech rostlinných bílkovin poskytují lidstvu jen čtyři druhy rostlin. Přitom výsledky výzkumu, prováděného v USA, potvrdily, že lidé, jejichž strava je rozmanitá, se dožívají vyššího věku a trpí méně často onemocněními krevního oběhu, cukrovkou a rakovinou. Totéž se prokázalo při sledování rakoviny žaludku italskými lékaři. Keňské děti do tří let, které měly bohatší stravu, se vyznačovaly ve srovnání s ostatními vrstevníky rychlejším vývojem. Právě v posledně jmenované zemi lidé, zejména na venkově, využívají jako potraviny na 200 rostlinných druhů. Tím, jak se stále častěji stěhují do měst a jak na ně mnohem více doléhá chudoba, od tohoto zvyku postupně upouštějí.

Mezinárodní iniciativa pro ochranu a udržitelné využívání půdní biodiverzity poukazuje na jiný, méně viditelný problém. Snižování kvality půd již dávno není problémem jen zemí, čelícím rozšiřování pouští. Úbytek *edafonu* (souboru všech organismů žijících v půdě) může začít ohrožovat samotné půdotvorné procesy. Zastavit tento nežádoucí proces mohou opatření, prováděná v jednotlivých zemích koordinovaně jednotlivými resorty a podporující šetrný vztah k půdě.

Téměř třetinu všech pozemků v USA ohrožuje desertifikace. Španělsko čelí reálnému nebezpečí, že se celá pětina jeho rozlohy změní dříve či později v poušť. V Evropě působí vodní eroze výrazně na 12 % celkové rozlohy. Změna podnebí, zejména vyšší průměrná teplota, větší a výraznější sucha a změna v rozložení srážek v průběhu roku mohou degradaci půd ještě urychlit.

Ochrana hlubokomořských ekosystémů

V nejbližším období se CBD zaměří na naplňování **programu pro chráněná území**, kde zůstává klíčovou otázkou vytvoření dostatečných kapacit, nezbytných pro péči o tyto plochy. Jen tak se vyhneme vytváření a vykazování parků na papíře (*paper parks*). Úmluva si rovněž ujasnila roli při ochraně a udržitelném využívání **hlubokomořských ekosystémů**. Zabývat se bude zejména výzkumem tohoto velmi specifického prostředí a opatřeními, zabraňujícím nadměrnému využívání genetických zdrojů mořského dna, což je jen eufemismus pro velkoplošné drancování populací živočichů, žijících v moři, kam nesáhá pravomoc žádného státu. I tady se střetly dva rozdílné názory. Zejména rozvojové země se staví za důslednou ochranu druhů hlubokých mořských vod a jejich biotopů, kdežto především rybářské velmoci argumentují tím, že lov živočichů by v mezinárodních vodách neměl být stejně jako plavba nijak omezován. Situaci navíc ztěžuje skutečnost, že někteří vědci s ohledem na obrovskou rozlohu a hloubku světového oceánu a nízkou populační hustotu mořských organismů zpochybňují účinnost mořských chráněných území, a to i těch s přísným režimem ochrany.

Přitom až do poloviny 70. let 20. století panovala všeobecná představa, že se ve velké hloubce světového oceánu v důsledku chladu a tmy vyskytuje jen málo organismů. Nové metody hlubokomořského výzkumu potvrdily, že život ve velkých hloubkách pod mořskou hladinou bývá mnohem rozmanitější, než se donedávna předpokládalo. Dnes odhadujeme, že hlubokomořské ekosystémy obývá na 10 milionů druhů, což by odpovídalo druhové bohatosti tropického deštného pralesa.

Na rozdíl od všeobecně rozšířeného mínění se kupř. dvě třetiny druhů korálů vyskytují v hlubokých, tmavých a studených vodách. Uhlíková metoda prokázala, že někteří koráli, žijící v chladných vodách, mohou být starší než pyramidy. Protože hlubokomořské organismy obývají značně stabilní prostředí, rostou pomalu, pozdě dospívají a jsou přizpůsobeny konkrétnímu prostředí, jsou mimořádně citliví na disturbance. Vlečné sítě, zatížené těžkými předměty, tak během několika dnů mohou na mořském dně zničit to, co se vytvářelo tisíce let. Přitom necitlivý hlubokomořský rybolov každoročně poškodí mořské dno na ploše dvakrát tak velké jako je rozloha USA.

I přes výzvu více než tisícovky předních vědců a rozsáhlou kampaň, organizovanou Koalicí pro ochranu hlubokého moře, Valné shromáždění OSN (VS OSN) dosud zákaz hlubokomořského rybolovu těžkými nevodovými sítěmi zatím nepřijalo. Přitom jej oficiálně provozuje jen 11 zemí, z nichž je devět evropských. Nepřekvapí nás, že 60 % světového úlovku z hlubokých vod mají na svědomí členské státy EU.

Celková hodnota hlubokomořských úlovků přitom představuje jen 0,5% ekonomického přínosu rybolovu ve světovém oceánu.

Rozhodnutím VS OSN z r. 2004 se problematikou biodiverzity hlubokomořských ekosystémů, tedy v mezinárodních vodách, zabývá Úmluva OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*). Předpokládá se, že 61. zasedání VS OSN, svolané do New Yorku na září 2006, bude probírat metody hlubokomořského rybolovu těžkými vlečnými sítěmi, ničícími mořské dno. Z tohoto důvodu Úmluva o biologické rozmanitosti nabídla VS OSN odbornou pomoc při vyhlášení mořských chráněných území v mezinárodních vodách, vycházejícím z ekosystémového přístupu.

Tanečníci indiánských kmenů připomněli delegátům, že otázka práv domorodého obyvatelstva zůstává v Brazílii ožehavým politickým problémem

Foto Jana Brožová

Provizorní indikátory

Díky nemalému úsilí řady odborníků včetně specialistů z ČR mohlo 8. zasedání COP odsouhlasit provizorní **indikátory**, hodnotící naplňování zmiňovaných politických závazků do r. 2010 významně omezit celosvětový úbytek biologické rozmanitosti.

S neobyčejným zájmem účastníků z jiných částí světa se setkala prezentace zatímních výsledků projektu *Sjednocování evropských indikátorů biologické rozmanitosti, hodnotících naplňování politických závazků k r. 2010* (SEBI 2010). Rozsáhlá aktivita je financována z prostředků EK, resp. Evropské agentury životního prostředí, účast odborníků z evropských zemí, které nejsou členy EU, hradí norská a švýcarská vláda. Do projektu se zapojilo na 120 expertů z vědeckovýzkumných pracovišť, univerzit, nevládních organizací i státní správy, mezi nimi i pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR a Botanického ústavu AV ČR. Až dosud navrhly pracovní skupiny 69 indikátorů: použití šesti z nich v praxi může být ověřováno okamžitě. Podrobnější informace jsou dostupné na adrese <http://biodiversity-chm.eea.eu/information/indicator>.

Konference na vysoké úrovni

Ve dnech 27.–29. března uspořádala brazilská vláda **ministerskou část zasedání** konference

smluvních stran CBD. Zúčastnilo se jí 122 ministrů a dalších vedoucích jednotlivých delegací. Na programu jednání, které zahájil brazilský prezident, se dostaly kromě způsobů, jak dosáhnout politického cíle do r. 2010 podstatně omezit globální úbytek biodiverzity, také otázky spolupráce při péči o biodiverzitu, vzájemných vztahů mezi biodiverzitou, zemědělstvím a výživou, mezi hospodářským rozvojem a odstraňováním chudoby a mezi světovým obchodem a biodiverzitou. Ministři se pochopitelně nemohli vyhnout ani problematice přístupu ke genetickým zdrojům a rozdělování přínosů vyplývajících z jejich využívání. Delegaci ČR vedl ministr životního prostředí Dr. Libor Ambrozek, který se kvůli povodním musel vrátit zpět do ČR ještě před skončením akce.

Těžce říditelný moloch

Již při hodnocení předcházejícího, 7. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti, jsme upozornili, že CBD bude právě pro svůj nesmírně široký záběr jen těžko říditelná (viz *Ochrana přírody*, 59, 251–254, 284–286, 2004). Řada smluvních stran se místo skutečného naplňování úmluvy soustřeďuje na rozšiřování beztak gigantické agendy a na vyjednávání jednotlivých formulací v přijímaných dokumentech. Pokus stanovit ve Strategickém plánu úmluvy několik málo nepochybných priorit, společných pro naprostou většinu smluvních stran, ztroskotat. Těžkosti, spojené s realizací CBD, se v plné nahotě projevily v Curitibě. Úmorná, nezřídka celonoční vyjednávání, zablokovaná jedním nebo několika státy, vyvrcholila poslední den, kdy namísto odpoledne plenární zasedání skončilo ve značně prodláženém sále daleko po půlnoci.

Přitom právě v Curitibě se naskytla těžko opakovatelná příležitost popsat stav změnit. V září 2005 se v Montrealu vůbec poprvé sešly smluvní strany CBD, aby zhodnotily její realizaci. Ještě předtím se objevila řada rozumných podnětů, jak výrazněji postoupit při realizaci CBD, i na jiných fórech. Za všechny jmenujme alespoň burzu nápadů na toto téma, organizovanou v květnu 2005 v Londýně britskou vládou ve spolupráci s nevládními organizacemi jako je BirdLife International. Nevoláme po naprosto radikálních změnách, ale po rozumném způsobu fungování CBD. Ani jmenování nového výkonného tajemníka úmluvy, kterým se stal dlouholetý pracovník UNEP Dr. Ahmed Djoghlaif z Alžírsko, prozatím očekávané zlepšení nepřineslo. Skutečnost, že hostitelem dalšího zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti, které je plánováno na červen 2008, bude Spolková republika Německo, je zárukou jeho bezchybné organizace. Na druhou stranu, pokud ani v Bonnu neprojeví smluvní strany CBD viditelnou ochotu současný stav změnit, sníží se šance naplnit do r. 2010 politický závazek výrazně omezit ubývání biologické rozmanitosti v globálním měřítku a vytvořit z Úmluvy o biologické rozmanitosti skutečně účinnou normu mezinárodního práva.

*RNDr. Jan Plesník, Csc.,
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR Praha,
Mgr. Jana Brožová,
odbor mezinárodní ochrany biodiverzity MŽP*

Ceny XXXI.ročníku mezinárodní soutěže filmů

Týká se to také tebe – TSTTT 2006

FILMY AMATÉRSKÉ

Hlavní cena za nejlepší film v amatérské soutěži

Velká cena nejlepšímu amatérskému filmu:
Eliška Servátková, režie Eduard Mocek, Frýdek-Místek

Porota se shodla na tom, že film vypovídá nejenom o výtvarném díle Elišky Servátkové, jejím talentu a životní síle, ale i o plynutí času a peripetiích doby. Kouzlo osobnosti této devadesátileté malířky posvětilo toto kultivované vyprávění.

Cena města Uherského Brodu za nejlepší zahraniční amatérský film

Moře písku, režie Lothar Lindner, SRN
Snímek o pouštích připomíná na zemi rozšířený krajinný typ v jeho dynamických proměnách, filmářsky suverénním způsobem – znamenitou kamerou, kvalitním střihem a výběrem hudby.

Cena Odborového svazu pracovníků kulturních zařízení

Obchvat, režie Vladimír Císař, Kutná Hora
Kombinací hraného a animovaného filmu autor připomíná urbanistický problém současnosti – vztah dopravy k funkci města. Výtvarná zkratka kritizuje nesystémové řešení dopravního problému stavění obchvatů.

FILMY PROFESIONÁLNÍ

Hlavní cena Josefa Velka

Prapodivný svět, režie Steve Lichtag, ČR
Poutavý dokument o životě v českém potoce je ozvláštněn dramatickým příběhem několika živo-

čišných druhů, vzájemně v biotopu soupeřících. V závěru tvůrci apelují proti brutálnímu zásahu člověka – omračování zvířat elektrickým proudem.

Cena Ministerstva životního prostředí České republiky

Pururambo, režie Pavol Barabáš, SR
Porota ocenila snahu tvůrců rozšířit dimenzi dobrodružného poznávání dosud nemedializovaného území Papuy Nové Guineje citlivým popisem setkání s domorodci, kteří při střetu s naší civilizací cítí bázeň a ohrožení.

Cena hejtmana Zlínského kraje

V šeru ticha, režie Josef Císařovský, ČR
Porotu okouzlo toto vyprávění nejenom krásou obrazů, ale také hudbou. Kultivovaný komentář pak příběh pralesů povýšil na filmovou báseň, která však klade naléhavé otázky smyslu lidské existence vůbec.

Zvláštní cena poroty

Krajiny duše Vladimíra Preclíka s přihlédnutím k filmu *Povolání: Fotograf*, režie Martin Slunečko, ČR
Vynikající portrét sochaře, kterému autor filmu nechává velmi citlivě prostor, aby sám představil své dílo, myšlenky a pocity i životní postoje. Autor obdivuhodně ve zkratce vytvořil příběh, v němž se mistrně prolíná vnímavá kamera s mluveným slovem protagonisty filmu.

Cena diváka

Prapodivný svět, režie Steve Lichtag, ČR

Zpravodaj Ministerstva životního prostředí • Ročník XVII, číslo 1/2007 • Vychází 12x ročně • Vydává Ministerstvo životního prostředí, Vršovická 65, 100 10 Praha 10, tel.: 267 122 549 • Odpovědná redaktorka RNDr. Jana Plamínková, tel.: 251 817 302, 602 102 684, e-mail: jplaminkova@volny.cz • Administrace a objednávky SEVT a. s., Pekařova 4, 181 06 Praha 8, tel.: 283 090 352, fax: 233 553 422, e-mail: sevt@sevt.cz • Sazba Informica, tisk PeMa Praha • Předplatné měsíčníku Věstník a Zpravodaj MŽP s čtvrtletníkem EIA • IPPC • SEA pro rok 2007 je 750,- Kč • Číslo 1/2007 předáno do tisku 10. 12. 2006